

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Van Yüzüncü Yıl University
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl / Year: 2020 - Sayı: Salgın Hastalıklar Özel Sayısı
Issue: Outbreak Diseases Special Issue
ISSN: 1302-6879 - Sayfa/Page: 393-428

Covid-19'un Toplumsal Kurumlara Etkisi* The Effect of Covid-19 on Social Institutions

• Fatma GÜNGÖRER*

*Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Van / Türkiye.
Asst. Prof., Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Letters, Department of Sociology, Van / Turkey.
fatmagungorer@yyu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-1621-3775

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi / Date Received:

15/06/2020

Kabul Tarihi / Date Accepted:

09/07/2020

Yayın Tarihi / Date Published:

15/07/2020

Atf: Güngörer, F. (2020). Covid-19'un Toplumsal Kurumlara Etkisi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı, 393-428

Citation: Güngörer, F. (2020). The Effect of Covid-19 on Social Institutions. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, Outbreak Diseases Special Issue, 393-428

Öz

Toplumsal kurumlar, farklı özellikte insanların bir arada yaşaması için gerekli faaliyetleri düzenleyen, bu düzeni sağlamak için birtakım kurallar koyan ve kuralların işleyişini kontrol etme gücüyle belli bir yapıya sahip yapılardır. Her toplumda içerik ve nitelikleri değişebilmekle birlikte varlık gösteren, yaşamsal sürekliliği sağlamak ve bu sürekliliği anlamlı kılmak amacıyla faaliyet yürüten toplumsal kurumlara rastlanmaktadır. 2019 yılı Aralık ayında, Çin'in Vuhan kentinden çıkarak tüm dünyayı etkisi altına alan ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi ilan edilen Covid-19'un, toplumsal kurumların yapı ve işleyişini etkilediği düşünülmektedir. Bu araştırmanın temel amacı, Sosyoloji Bölümüne yeni başlayan öğrencilerin, Covid-19'un en çok hangi toplumsal kurumu etkilediğine yönelik görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırmanın çalışma grubu, rastlantısal olmayan amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiş ve 2019-2020 öğretim yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyoloji bölümü birinci sınıfta öğrenim gören 20 öğrenciden oluşmuştur. Araştırmanın verileri, nitel araştırma yöntemiyle toplanmış, verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre Covid-19'un en çok etkilediği düşünülen kurumların başında ekonomi gelmektedir, onu sırasıyla; aile, eğitim, din ve siyaset kurumları takip etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Covid-19, din, eğitim, ekonomi, toplumsal kurumlar, siyaset.

* Bu çalışmada kullanılan görüşme formu ve veriler, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Yayın Etik Kurulu Başkanlığı tarafından etik kurallara ve ilkelere uygun bulunmuştur (Evrak Tarih ve Sayısı:10/07/2020-85157263-604.01.02-E.45708).

Abstract

Social institutions are structures that regulate the activities necessary for people of different characteristics to live together, set certain rules to ensure this order and have a certain sanction with the power to control the functioning of the rules. In every society, although the content and qualities can change, there are social institutions that exist and operate in order to ensure vital continuity and make his continuity meaningful. Covid-19, which came out of the Wuhan city of China in December 2019 and was declared as a pandemic by the World Health Organization, is thought to affect the structure and functioning of social institutions. The main purpose of this research is to reveal the opinions of the students who have recently started to the Department of Sociology on which social institution the Covid-19 affects the most. The study group of the study was selected by non-random sampling method and consisted of 20 students studying in the first year of Yüzüncü Yıl University, Department of Sociology in 2019-2020 academic year. The data of the research were collected with the qualitative research method and descriptive analysis technique was used in the analysis of the data. According to the results of the study, one of the institutions that Covid-19 is thought to affect the most economy, respectively; family, education, religion and political institutions follow.

Keywords: Family, Covid-19, religion, education, economy, social institutions, politics

Giriş

Her toplum, içerik ve etkin olma durumları farklı olmakla birlikte; aile, eğitim, din, siyaset ve ekonomi gibi insan ilişkilerini düzenleyen temel toplumsal kurumlara sahiptir. Yapı ve işleyişleri toplumdan topluma, kültürden kültüre değişmekle birlikte bu kurumlar, hem birbirleriyle hem de toplumsal olgu ve olaylarla etkileşim içindedir. Toplum yaşamında görülen bir problem karşısında, her kurum kendi yapısı ve faaliyet alanı gereği mevcut soruna yönelik alternatif çözüm önerileri geliştirebilir. Bu öneriler bazen toplumsal kurumların tek başına aktif olmasını gerektiren daha lokal düzeyde önlemler iken bazen de tüm kurumların birlikte etkin olmasını gerektiren daha kolektif bir çabayı gerekli kılmaktadır. Deprem, sel, heyelan vb. tabiat kaynaklı doğal afetler gibi sosyal yapıda hızla yayılan, ölümcül ve bulaşıcı salgın hastalıklar da toplumsal kurumların faaliyet alanlarını etkileyen ve kısa vadede çözüme dayalı önlem ve strateji geliştirilmesi beklenen olgular arasında yer almaktadır.

Sosyolojik bazı veriler, iletişim ve ulaşım ağlarının hız kazanmasını sağlayan küreselleşmeyle birlikte salgın ve bulaşıcı hastalıkların dünya genelinde daha hızlı yayıldığını ve bu durumun insan sağlığını tehdit eden birçok riski de beraberinde getirdiğini

göstermektedir. Canlı hayatını tehlikeye atan risklerin artmasında, insanın doğaya karşı geliştirdiği umarsız tavırla birlikte küreselleşmenin canlı hayatını tehdit eden olumsuz birtakım sonuçlarının da etkili olduğu düşünülmektedir. Özellikle son yıllarda tüm dünyada hızla yayılan ve küresel toplumu tehdit etmeye başlayan; AIDS, domuz gribi, kuş gribi, deli dana hastalığı, genetiği değiştirilmiş hormonlu gıdalar, ebola virüsü ve küresel ısınma gibi felaketlerin, günümüz toplumlarını ciddi bir biçimde tehdit ettiği ve risklerin oluşmasında en az insanın doğaya ilişkin tutumu ve onun üzerinde egemenlik kurmaya çalışması kadar etkisi olduğu düşünülmektedir (Duman, 2016:117).

İnsanın doğaya karşı olumsuz tutumunun sonuçlarından biri olarak ortaya çıktığı düşünülen, küreselleşmenin etkisiyle artan ve son dönemin en etkin salgın hastalığına neden olan virüslerden birinin Covid-19 (Yeni Tip Koronavirüs) olduğu görülmektedir. Covid-19 virüsü, insandan insana bulaşarak ve toplumlar arasında kısa sürede hızlı bir yayılım göstererek birçok ülkede başta tıbbi olmak üzere, sosyal, ekonomik ve siyasi birçok sorunu da beraberinde getirdiği için uzmanlar tarafından son dönemin bilinen en etkili salgın hastalığı olarak tanımlanmaktadır. Covid -19'un, 2019 yılının Aralık ayında Çin'in Hubey eyaletinde yer alan Vuhan kentindeki bir deniz ve et ürünleri pazarından çıkarak dünyadaki birçok ülkeyi etkilediği ve virüsün yüzbinlerce insanın ölümüyle birlikte son yılların en büyük sağlık krizlerinden birine neden olduğu görülmektedir. Tüm dünyayı kısa sürede etkisi altına alan Yeni Tip Koronavirüs, bulaşıcı ve ölümcül bir hastalık olarak kayıtlara geçtiği 11 Mart 2020 tarihinde, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından uluslararası halk sağlığını tehdit eden bir pandemi olarak ilan edildi. Virüsün bulaştığı vaka ve ölü sayılarının güncel verileri hızla artmakta, bugün için dünya genelinde Koronavirüs vaka sayısının 10.630.286, ölü sayısının ise 514.979 kişi olduğu¹ kaydedilmektedir. Vaka ve ölü sayılarının her geçen gün artması, ülkelerin daha sıkı tedbirler almalarını zorunlu kılmaktadır.

Covid-19'la birlikte toplumsal kurumların işleyişinde bazı değişiklikler olduğu, sosyal izolasyon gereği alınan tedbirlerin her kurumda farklı uygulamalara neden olduğu bilinmektedir. İnsanların zorunlu olarak evlerinde kalmaları aile kurumunu, ilk ve orta öğretim ile üniversitelerin tatil edilmesiyle birlikte eğitim öğretim faaliyetlerinin uzaktan yapılmaya başlanması eğitim kurumunu, cami, kilise vb. yerlerin toplu ibadete kapatılması ise din kurumunu

¹ <https://www.worldometers.info/coronavirus/> Erişim Tarihi: 01.07.2020

etkileyen gelişmelerdir. Günübirlik ve/veya sosyal güvencesi olmayan işlerde çalışanların salgın sürecinde iş bulamaması veya bazı işletmelerin kapanması sonucu işsiz kalanların durumu ekonomi kurumu ve çalışma hayatını, toplumun salgın karşısında değişen ihtiyaçları için gerekli yasa ve uygulamaları hayat geçirmek ve kriz yönetimi için gerekli koordineyi sağlamak siyaset kurumunu ve salgınla mücadelede en kritik rolü üstlenen sağlık çalışanlarının günlük hasta bakım, tedavi vb. uygulamaları ise sağlık sektöründe yer alan uygulamaların niteliğinin kısa sürede değiştiğini göstermektedir. Değişen kurumsal işleyişlerin yanı sıra insanların günlük faaliyet alanları, çalışma ve iş hayatlarında, toplumsal algı ve bakış açılarında da birtakım değişiklikler olduğu düşünülmektedir.

Bu bağlamda bu araştırmanın amacı, salgın sürecini okullarından uzak ve evlerinde -aileleriyle birlikte- geçiren öğrencilerin Covid-19'un en çok hangi toplumsal kurumu ne yönde etkilediğine yönelik düşüncelerini -kendi yaşantılarından yola çıkarak- ortaya koymaktır. Sosyoloji bölümünde öğrenim görmeye yeni başlayan öğrencilerin toplumsal kurum kavramına salgın süreciyle birlikte nasıl bir anlam yükledikleri ve salgın sürecine -sosyolojik gözleme dayalı-nasıl bir algı geliştirebildiklerini belirlemek araştırmanın temel çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Toplumsal Kurumlar ve Covid-19

Toplumsal kurumlar, sosyolojinin en temel kavramlarından biridir. Toplumsal yapıyı oluşturan toplumsal kurumlar, “toplum üyelerinin yenilenmesi (aile) ya da toplum düzeninin korunması (devlet) gibi temel toplumsal ihtiyaçlar tarafından örgütlenen inanç ve davranış kalıpları” (Schaefer, 2013:103) olarak tanımlanmaktadır. Sosyolojik açıdan kurum, ne bir kişi ne de bir grup olarak tanımlanamaz. Kültürün bir kısmıdır, insanların yaşam tarzlarının örüntüleşmiş bir parçasıdır. Açık ya da kapalı davranış örüntüleri kişilerin oynadığı sosyal roller ve kişiler arası çeşitli sosyal ilişkilerle ilintilidir; bu ilişkiler arasında ise sosyal süreçler bulunur. Sosyal ilişki ve roller, kurumun temel öğeleridir. Kurum, çoğunluğun paylaştığı ve bazı temel grup gereksinimlerinin karşılanması amacıyla yönelik, davranış örüntüleri bileşimidir (Fichter, 2012:139). Toplumlar birbirinden çok farklı inanç, etnik köken, kültürel arka plana sahip insanlardan oluşur. Birbirinden çok farklı özelliklere sahip insanların aynı ortamlarda bir arada yaşamasını sağlayan, onların faaliyetlerini düzenleyen yapılar, kurumlardır. Kurumlar, herhangi bir alanda bir araya gelmiş insanların faaliyetlerini düzenleyen, bu düzenlemeyi

yaparken de kurallar/cezalar/yaptırımlar koyan yapılardır (Zencirkıran, 2018:6-7).

Her toplumsal kurum, sosyal bir gereksinimi karşılamaya yönelik bir hedefe sahip olduğu için *amaçlı*, toplumsal bir kültür içinde yer alan kişilerin gerçekleştirdiği örüntüler, roller ve ilişkilerin bir süre sonra gelenekselleşerek insan yapısı nesnelere gibi değişime uğraması sonucu ise *sürekli* bir içeriğe sahiptir. Toplumsal kurumlar aynı zamanda zorunlu olarak değer yüklüdür (Fichter, 2012:139-140). Bu tanımlarla birlikte toplumsal kurumlarla ilgili diğer önemli bir konu kurumların çeşitleri ve bunların sınıflandırılmasıdır. Kurumlar; tarihsel, coğrafi, işlevsellik gibi değişik ilkelere göre sınıflandırılmışlardır. Ayrıca evrensellik, önemlilik ve zorunluluk gibi özellikleri içeren işlevlerine göre sınıflandırıldıkları da bilinmekte ve bu üç özelliğe sahip olan kurumlara temel kurumlar, olmayanlara ise yardımcı kurumlar denmektedir (Aydın, 2013:119-120). Aile, eğitim, ekonomi, din ve siyaset toplumda yer alan temel kurumlar arasında yer almaktadır. Bu kurumlar birbirilerinin yapı ve işleyişini etkileyebildiği gibi toplumda görülen deprem, sel, vb. doğa olaylarından veya bulaşıcı hastalık ve salgın gibi kitlesel etki yaratan olumsuz durumlardan etkilenmektedir.

İnsanlık tarihi boyunca, bulaşıcı hastalıklar ve salgınlar insanların kitlesel olarak hastalanmasına ve ölümüne yol açmıştır. Bulaşıcı hastalıklarla mücadelede koruyucu sağlıklı hizmetleri yaşamsal bir öneme sahiptir. İnsanın doğaya müdahalesi, doğal yaşamın, ekolojik dengenin, ekosistemlerin bozulmasına, eşitsizliklerin derinleşmesine yol açarak giderek daha büyük yıkımlara ve salgınlara neden olmaktadır. Bunun son örneği, yaşanmakta olan ve pandemi olarak tanımlanan Covid-19 salgınıdır². Covid-19, Türkiye’de ilk kez 11.03.2020 tarihinde görülmüş ve ilk resmi vaka olarak kayıtlara geçmiştir. Bu tarihten itibaren Sağlık Bakanlığı öncelikle toplumun ve kamuoyunun salgınla ilgili bilinçlenmesi ve hastalıktan korunması için uyulması gereken kurallarla ilgili çok hızlı bir dizi tedbir olarak resmi web sitesinde Covid-19’la ilgili bir bilgilendirme sayfası açmıştır. Sağlık Bakanlığı’nın Covid-19 resmi web sitesinde yer alan tanımına göre; Koronavirüsler (CoV), soğuk algınlığından Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS-CoV) ve Şiddetli Akut Solunum Sendromu (SARS-CoV) gibi daha ciddi hastalıklara kadar çeşitli hastalıklara neden olan büyük bir virüs ailesidir. Bu ailede yer alan Yeni Koronavirüs Hastalığı (Covid-19) ilk

²https://www.ttb.org.tr/makale_goster.php?Guid=4da9a49c-7674-11ea-b329-aa051764b049 Erişim Tarihi: 27.06.2020

olarak Çin'in Vuhan Eyaleti'nde Aralık ayının sonlarında solunum yolu belirtileri (ateş, öksürük, nefes darlığı) gelişen bir grup hastada yapılan araştırmalar sonucunda 13 Ocak 2020'de tanımlanan bir virüstür³.

Sağlık Bakanlığı resmi web sitesinde, Covid-19 pandemi döneminde, belli tarih aralıklarıyla güncellediği bir listeyeyle 'Toplumda Salgın Yönetimi' adı altında, toplu yaşam alanları ve günlük hayatta uyulması gereken kurallar ve hastalıktan korunmak için alınması gereken tedbirler hakkında detaylı bir rehber yayınlamıştır⁴. Bunun yanı sıra kişisel alanın korunması için uygulanan sosyal mesafe kuralları; maske, dezenfektan, eldiven vb. koruyucu ekipmanların kullanımı da önemlidir. Bu önlemler ve uyulması gereken kurallarla birlikte kişisel alanın korunmasının kültürel yapıyla ilintili olduğu göz ardı edilmemelidir. "Kişisel alan, yani toplumdaki iki kişinin birbirine ne kadar yakın olabilecekleri, kültürel bir olgudur. Batı toplumlarında, salgın olmadığı zamanlarda da kişisel alan geniş olduğu için sosyal mesafeye dair davranış değişikliğinin daha etkin olabileceği düşünülebilir. Akdeniz kültüründe ise kişisel alan dardır, duygular dokunarak gösterilmek istenir. Bu kültüre bağlı davranışın kolaylıkla değişeceğini düşünmek zordur"⁵. Bu nedenle, uygulanan sosyal mesafenin kalıcılığının toplumdan topluma değişebileceği, her toplumun salgınla mücadelede farklı bir yol izleyebileceği ve toplumsal kurumların salgından etkilenme düzeylerinin de -yaşamsal öncelikler ve kültürel yapıya göre- yine kişiden kişiye, toplumdan topluma farklılık gösterebileceği belirtilmelidir.

Aile Kurumu ve Covid-19

Toplumun en küçük sosyal örgütü olarak tanımlanan aile, üyelerinin farklı rol ve işlevlere sahip olmasıyla birlikte dünya üzerindeki her toplumda varlık gösteren bir yapıya sahiptir. Toplumsallaşmanın birincil aracı olan aile; neslin devamının sağlanması, yetişmekte olan kuşağa -kültürel aktarım yoluyla- toplumsal öğelerin aşılması ve bireyin en temel yaşam gereksinimleri olan beslenme, barınma ve güvenlik gibi ihtiyaçlarının ilk karşılandığı yer olması açısından toplumda öncelikli bir konuma sahiptir. Aile tipi (geniş/geleneksel veya çekirdek), yerleşim yeri (kent yerleşimli aile/kırsal [köy/kasaba] yerleşimli aile), ekonomik gelir

³ <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/> Erişim Tarihi: 27.06.2020

⁴ <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/toplumda-salgin-yonetimi.html> Erişim Tarihi: 27.06.2020

⁵ <https://www.istanbul.edu.tr/tr/haber/doc-dr-aysen-satiroglu-covid-19-pandemisinin-sosyolojik-etkilerini-degerlendirdi-> Erişim Tarihi: 03.06.2020

düzeıyі, ailedeki kişi sayısı, aile içi sorumluluk ve rol dağılımları gibi birçok etken ailenin toplumsal işlevini etkilemektedir. Dış etkilere açık bir kurum olan aile; hem eğitim, sağlık, ekonomi, din ve siyaset gibi diğer toplumsal kurumların yapı ve işleyişinden etkilenmekte hem de bu kurumları etkileyebilmektedir.

Covid-19 salgınından dünya genelinde en çok etkilenen kurumlardan biri ailedir. Devlet ve sağlık politikaları gereği, salgının yayılmasını önlemek amacıyla insanların zaruri bir gerekçeleri olmadığı sürece evlerinden çıkmamaları yönünde bir uygulama yürütülmesi aile yapısını ve ailede yer alan her yaş grubundaki bireyin günlük yaşantısını etkilemiş görünmektedir. Özellikle geleneksel toplumlarda st bir statüye karşılık gelen 65 yaş üstü bireyler ile sosyalleşmenin merkezinde arkadaş gruplarının yer aldığı 18 yaş altı bireylere uygulanan sokağa çıkma yasaklarıyla toplumun farklı bir hassasiyet kazandığı ve sosyal bir deneyim elde ettiği düşünülmektedir. Kamusal bir farkındalık yaratılarak salgından korunmak amacıyla hayatın evlere sığdırılmaya çalışılması ve bu durumun bir zorunluluk olarak ortaya çıkmasıyla birlikte hareket ve yaşam alanları kısıtlanan ailelerin günlük yaşam akışları ve iş hayatları değişikliğe uğramış, görev ve sorumluluk dağılımı ile ev içi faaliyetlerinin yeniden düzenlenme gereği ortaya çıkmıştır.

Eğitim Kurumu ve Covid-19

Toplumsallaşma aracı olarak eğitim, toplumsal yapının devamı ve korunmasını sağlayan en etkili kurumların başında yer almaktadır. Eğitim kurumu, bireyin toplumsallaşması ve toplumun sürekliliğinin sağlanması temel bir işleve sahiptir. Eğitim, “gayri resmi olarak evde ve genel kültür olarak çevrede, resmi olarak da toplumun karmaşık eğitimsel düzenlemelerinde gerçekleştirilen sistemli bir sosyalizasyon sürecidir” (Aydın, 2013:128). Eğitimin kurumsal açıdan uygulama biçimi toplumlara göre değişebilir ama varlığı ve gerekliliği kuşaklar arası sosyal ve kültürel aktarım gereği değişmez.

Covid-19 salgının en çok etkilediği kurumlardan biri eğitimidir. Salgınla birlikte eğitim alanında yapılan en köklü değişikliğin, okul öncesinden başlanarak yükseköğretime kadar tüm kademelerde okulların kapatılarak uzaktan eğitime geçilmesi olduğu bilinmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı, dijital eğitim platformu EBA’da canlı ders sistemiyle ğretim faaliyetlerini yürütmüş, Yükseköğretim Kurumu niversitelerin uzaktan eğitim yapması yönünde bir karar alarak tüm illerdeki üniversitelerde aktif eğitime ara verildiğini açıklamıştır. Bu kararla birlikte farklı sosyo-ekonomik ve

kültürel alt yapıya sahip aile çocuklarının uzaktan eğitim imkânlarından eşit düzeyde ne derece faydalanabileceği sorunu gündeme gelmektedir.

Eğitim sürecinde nispeten okullarla sınırlı olarak görülen fiziksel donanım yetersizlikleri ve eğitim olanaksızlıkları, sınıf içi öğretim faaliyetlerinde yaşanan güçlükler ve ekonomik gelir farklılıklarından kaynaklı birtakım kısıtlamalar, çatışmalar ve eşitsizliklerin, salgın sürecinde “ev odaklı” bir eğitim modeliyle farklı bir boyut kazandığı ileri sürülebilir. Uzaktan eğitimde öğrenme ortamının evlerde uygulanma zorunluluğuyla birlikte eğitimde “ev merkezli” yeni bir eşitsizlik/çatışma türünün ortaya çıktığı düşünülmektedir. Çocukların uzaktan eğitim imkânlarından en asgari düzeyde faydalanabilmeleri için hem teknolojik bir alt yapıya (internet ağı ve erişimine), hem de teknolojik bir alete (bilgisayar, tablet, akıllı telefon vb.) sahip olmaları gerekmektedir. Türkiye genelinde ailelerin ekonomik gelir dağılımına bağlı olarak teknolojik alt yapı ve imkânlarından eşit düzeyde faydalanamadığı ve teknolojiye erişim ve kullanımının eşit bir dağılım göstermediği istatistiksel verilerin⁶ ortaya koyduğu bir gerçekliktir. Salgın sürecinde okula gidemeyen öğrencilerin sürekli evde vakit geçirerek sosyalleşme ve oyun ortamlarından uzak kalmaları, çocuğun uzaktan eğitimini takip etmenin ebeveynler açısından aile içinde yeni bir çatışma türüne neden olabileceği, uzaktan eğitimle sanal ortamda gerçekleştirilen öğretim faaliyetlerinin öğrenci motivasyonu üzerinde uzun süre kalıcı olmayan etkisi ve okulların kapanmasıyla ücretli öğretmenlerin işsiz ve sigortasız kalmaları vb. nedenler Covid-19'un eğitim kurumu üzerindeki olumsuz etkileri arasında sayılabilir.

Ekonomi Kurumu/Çalışma Hayatı ve Covid-19

Ekonomi kurumu, bir toplumdaki üretim ve bölüşüm sistemini kapsayan toplumsal ilişkiler bütünüdür. Üretimin sınıfsal niteliği, kullanılan teknikler ve ürünlerin toplum içindeki dağılım biçimi toplumun en belirleyici dinamiklerinden biri olan ekonomi kurumunu oluşturur (Topses, 2018:65). Ekonomi ve çalışma hayatı, Covid-

⁶ TÜİK Hane halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2016 verilerine göre; bilgisayar ve internet kullanım oranları 2016 yılı Nisan ayında 16-74 yaş aralığında yer alan bireylerde; bilgisayar kullanım oranı % 54,9 ve internet kullanım oranı % 61,2 oldu. Bu oranlar erkeklerde % 64,1 (bilgisayar kullanımı) ve % 70, 5 (internet kullanımı) iken, kadınlarda % 45,9 (bilgisayar kullanımı) ve % 51,9 (internet kullanımı)'dur. 2015 yılında belirtilen yaş aralığında (16-74) yer alan bireylerde bilgisayar kullanım oranı %54,8 ve internet kullanım oranı % 55,9'du. <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21779> Erişim Tarihi: 29.06.2020

19'dan olumsuz yönde etkilenen kurumların başında yer almaktadır. Salgının tüm dünyayı etkisi altına almasıyla birçok ülkenin devlet bütçelerini acil eylem planları dahilinde yeniden düzenlemek zorunda kaldığı ve salgının hem küresel ekonomide hem de dünya ticaretinde maddi zarara yol açtığı bilinmektedir. Uzmanlar, ekonomide “salgın nedeniyle büyüme oranında düşüş, işsizlik oranında artış, ödemeler dengesinde bozulma, bütçe dengesinde bozulma ve dış finansmanda zorluklar”⁷ yaşanabileceğini belirtmektedir. Bu salgının ekonomiyle birlikte sosyal bir kriz için de yıkıcı etkileri olabileceği başka bir ifadeyle şu şekilde yer almaktadır: “Covid-19 salgınının bir ekonomik yavaşlama sürecini takip etmesi ne salgının ekonomik etkisini (bazı üretim süreçlerinin aksaması, tedarik zincirlerinin kesintiye uğraması, havayolu taşımacılığı ve turizm üzerindeki sektörel etkiler vs.) ne de sebep olduğu tehdidin ciddiyetini inkâr etmeye yol açmalıdır. Üstel dinamiklere sahip yıkıcı bir fenomen olarak bu salgın, ekonomik ve sosyal kriz için belirgin bir güçlendiricidir” (Tanuro, 2020:53).

Salgının ekonomi ve çalışma hayatına en büyük etkisinin işsizlik ve geçim sıkıntısı olduğu düşünülmektedir. Küçük ve orta ölçekli bazı işletmelerin kapanması ve virüsün yayılma hızının insanların evlerinde kalması sağlanarak düşürülmeye çalışılması, belirli aralıklarla dışarı çıkma yasaklarının uygulanması sonucunda sosyal güvencesi ve düzenli geliri olmayan, günübirlik işlerde çalışan insanların ailelerinin geçimini sağlayamadıkları için maddi açıdan zor durumda kaldıkları bilinmektedir. Ülkeler arası seyahat kısıtlamaları veya ulaşımın kademeli olması nedeniyle turizm sektörü başta olmak üzere; inşaat, sağlık, ve tarım sektörlerinde de istihdam kaybı yaşanabileceği düşünülmektedir.

Türkiye’de ekonomi ve ticaret işlerinden sorumlu olan Ticaret Bakanlığı, Covid-19’la birlikte bazı önlemler aldığını resmi web sayfasından duyurmuştur. Bakanlığın aldığı ticaret önlemleri; ihracat, ithalat, gümrük, iç ticaret, tüketici ve esnaf-sanatkar kooperatif alanlarını kapsamaktadır. Salgın sürecinde ihracata yönelik etkinlikler arasında; maske, tulum, sıvı geçirmez önlük, gözlük, eldiven ihracatında ön izin uygulaması, maske kumaşı ihracatında kayda bağlama uygulaması ve yoğun bakım için gerekli teçhizatların ihracatına ilişkin izin uygulamaları gibi düzenlemeler yer almaktadır. İthalata yönelik etkinlikler arasında; gümrük vergisinin düzenlenmesiyle ilgili kolonya ve dezenfektan üretiminde hammadde olarak kullanılan dökme etil alkol ithalatı ile kolonya ve dezenfektan

⁷https://aybu.edu.tr/yulisa/contents/files/ULI%CC%87SA12_Kovid_19_Ekonomik_Etkiler.pdf Erişim Tarihi: 27.06.2020

üreten sanayiciler için gümrük vergilerinin sıfırlanması; solunum cihazlarına ve tek kullanımlık tıbbi maskelerdeki ilave gümrük vergilerinin kaldırılması gibi bazı uygulamaların yer aldığı görülmektedir. Tüketicilere yönelik etkinlikler arasında; fahiş fiyat artışı tespit edilen firmalara ceza verilmesi, tüketici hakem heyetlerine elektronik başvuru, sosyal izolasyon, sokağa çıkma yasakları, çalışma saatlerindeki düzenlemeler, AVM'lerin kapalı olması gibi nedenlerle, tüketicilerin online alışverişi daha çok tercih etmeye yönelmesiyle ilgili hazırlanan güvenli sanal alışveriş rehberi gibi bazı uygulamalar yer almaktadır.

Siyaset Kurumu ve Covid-19

Siyaset kurumu, toplumsal örgütlenmedeki yönetim ilişkilerinin kurumsallaşmasıyla meydana gelmiş, “kamu düzenini sağlama ve genel yönetimi gerçekleştirme görevini yerine getiren temel bir kurumdur” (Aydın, 2013:126). Siyaset kurumu; otorite, iktidar, devlet, yönetim, önderler, seçim sistemleri, bürokrasi, siyasi partiler vb. gibi oldukça geniş konu başlıkları ve etkinlik alanlarına sahiptir ki sosyal bir olgunun tüm bu süreçlerle ilişkisini ortaya koymak için oldukça detaylı bir akademik çalışma ve uzmanlık sahası gerekmektedir. Böyle bir iddia taşımayan bu çalışmada oldukça sınırlı bir alana, Türkiye’de siyaset kurumunu temsil eden aktörlerin/devlet yöneticilerinin Covid-19 sürecinde sosyal yaşamı düzenlemeye yönelik aldığı tedbirler ile bazı yabancı ülkelerin bu dönemde gündeme yansıyan sağlık politikalarına ilişkin uygulamalarından örnekler yer verilecektir.

Covid-19 salgını dünya genelindeki ülkeleri ve dolayısıyla devlet yönetimlerini etkileyen küresel bir kriz olarak etki göstermeye başladığı 2019 yılı Aralık ayından bu yana, her ülkenin salgınla mücadelede farklı bir politika uyguladığı ve salgını önlemeye yönelik farklı çözüm önerileri geliştirdiği görülmektedir. Covid-19 virüsü, dünyaya Çin’in Hubey eyaletinde yer alan Vuhan kentinden yayılmaya başlamış ve Çin, -özellikle ABD ve Avrupa ülkeleri tarafından- ilk vakalar görülmeye başlandıktan sonra yeterince önlem almamakla suçlanmıştır. Ölüm vakaları görülmeye başlandıktan sonra katı izolasyon ve sosyal uzaklaştırma tedbirlerini devreye sokan Çin’in, sadece Hubey eyaletinde 60 milyon insanın zorunlu olarak evlerine kapandığı ve insanların telefon ve yüz tanıma teknolojileriyle

takibe alınması gibi anti-demokratik bazı uygulamalarının eleştirilene neden olduğu belirtilmektedir⁸.

İngiltere hükümeti, salgın süreciyle en başta ‘sürü bağışıklığı’ yöntemini kullanarak mücadele etme yoluna gitmiş; bu aşamada salgını kontrol altında tutmak için yaşlı ve riskli kesimleri korurken sağlıklı kesimin mümkün olduğunca yavaşlatılmış bir süreçte virüsü kapabileceğini kabul etme ve -virüse karşı doğal bir bağışıklık kazanma yoluyla- salgının zirvesini aşağıya çekerek geciktirme yoluna başvurmuştur ancak ölüm oranlarının kısa sürede artması ve bilimsel çalışmaların hükümet stratejileri üzerindeki etkisiyle birlikte daha sıkı tedbirler almak zorunda kalmıştır⁹. İtalya, İspanya, Fransa ve ABD hükümetleri de koronavirüs salgınıyla mücadelede acil durum ilan etmiş ancak sıkı eylem planlarını devreye sokmasına rağmen alınan tedbirler ve yapılan sağlık müdahalelerinin ölüm oranları karşısında yetersiz kaldığı gözlenmiştir.

Türkiye’de ilk Koronavirüs vakası, 11 Mart 2020 tarihinde kayıtlara geçmiştir. Sağlık Bakanlığı tarafından yapılan ilk açıklamaya göre, hasta virüsü Avrupa teması üzerinden almış ve dış dünyadan tamamen izole edilerek¹⁰ karantinaya alınmıştır. Ölümle sonuçlanan bu ilk vakadan sonraki süreçte; evde kal kampanyaları, sosyal mesafe kuralları ve seyahat kısıtlamalarıyla toplumda virüsün yayılmasını önlemek amacıyla sıkı tedbirler alınmaya ve belli aralıklarla sokağa çıkma yasakları uygulanmaya başlanmıştır¹¹. Alınan tedbirlere rağmen İlk vakanın görüldüğü günden bu yana Türkiye’de resmi kayıtlara göre toplam 5131 kişi Covid-19 nedeniyle hayatını kaybetmiştir¹².

⁸ <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/korona-ile-mucadele-modelleri-cin-nasil-basardi-41472229> Erişim Tarihi: 09.06.2020

⁹ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51973784> Erişim Tarihi: 09.06.2020

¹⁰ <https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiyede-ilk-koronavirus-vakasi-tespit-edildi-466216.html> Erişim Tarihi: 09.06.2020

¹¹ 21 Mart 2020 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan genelgede, 65 yaş ve üzeri olan, bağışıklık sistemi düşük ve kronik hastalığı olanlar ile bağışıklık sistemini bozan ilaçları kullanan vatandaşların 21 Mart saat 24.00’den sonra ikametlerinden dışarı çıkmaları, açık alanlarda, parklarda dolaşmaları ve toplu ulaşım araçları ile seyahat etmeleri sınırlandırılarak sokağa çıkmaları yasaklandı. Sokağa çıkma yasağı 10.05.2020 tarihinden itibaren Pazar günleri saat 11.00-15.00 saatleri dışında geçerlidir. Dışarı çıkma yasağı, 20 yaş ve altı için de uygulanmıştır. 14 yaş ve altı çocuklar için 13.05.2020 tarihinden itibaren Çarşamba günleri, 15-20 yaş arasındaki gençlerin ise 15.05.2020 tarihinden itibaren Cuma günleri 11.00-15.00 saatleri arasında yürüme mesafesiyle sınırlı olmak, sosyal mesafe kurallarına riayet etmek ve maske takmak kaydıyla dışarı çıkabilmelerine izin verilmiştir. <https://www.icisleri.gov.tr/65-yas-ve-uzeri20-yas-altikronik-rahatsızligi-bulunan-kisilerin-sokaga-cikma-kisitlamasi-istisnasi-genelgesi> Erişim Tarihi: (09.06.2020).

¹² <https://covid19.saglik.gov.tr/> Erişim Tarihi: 30.06.2020

Hükümet adına Sağlık Bakanlığı salgınla mücadelede ilk günden bu yana önemli roller üstlenmekte ve hem toplumun hastalıktan korunmaya yönelik alması gereken tedbirlerle ilgili bilinçlendirilmesi, hem de süreçle ilgili gelişmelerden kamuoyunun -her gün- haberdar edilmesi gibi konularda düzenli olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Sağlık Bakanlığı, salgınla mücadelede Koronavirüs Bilim Kuruluyula birlikte hareket etmektedir. Sağlık Bakanlığı Koronavirüs Bilim Kurulu, Sağlık Bakanlığı tarafından koronavirüs pandemisi nedeniyle Covid-19 hastalığı ile mücadele için 10 Ocak 2020 tarihinde oluşturulan ve tıp biliminin farklı alanlarında üniversitelerde akademisyen olarak çalışan 38 kişiden oluşturulmuş danışma kuruludur.

Salgın sürecinde yürütülen politikalar çerçevesinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından sosyal destek yardımı talep eden kişilere 1000'er lira nakdi destek ödenmesi, "Biz Bize Yeteriz Türkiyem" sloganıyla yürütülen bağış kampanyası, koronavirüsle mücadele kapsamında salgının yoğun olduğu dönemde sokağa çıkma yasağı olan 65 yaş üstü vatandaşların temel gıda, ilaç vb. ihtiyaçlarını karşılamak üzere oluşturulmuş Vefa Sosyal Destek Grubu çalışmaları, bankaların kredi yapılandırma uygulamaları, ihtiyaç, konut ve taşıt kredilerini ertelemeleri ile hazine destekli tarımsal kredi geri ödemelerinin 6 ay ertelenmesi gibi gelişmelerin olduğu görülmektedir.

Din Kurumu ve Covid-19

Din, toplumsal ilişkileri düzenleyen, toplumun anlam ve değer dünyasını şekillendiren, toplumsal bağları kuvvetlendiren ve bireyin toplumsallaşması sürecinde etkin aracı rol üstlenen bir kurumdur. "Dinin sosyolojik gerçekliği onun görünürlüğüne yansıyan dil, söylem, simge, sembol ve kurumlarla birlikte hayat bulur. Dini gündelik kullanımındaki yansımaları toplumsal hayatın hemen her alanında kendine bir karşılık bulmakta gecikmez. Dinden kaynaklanan tutum ve tercihler, dinsel bir gerekliliğin ürünü olarak gerçekleştirilen eylemler ve yine dinsel aidiyetlerle ilişkilendirilen toplumsal yapı ve kurumlar dinin oldukça farklılaşmış üniteler içinde birey ve toplum üzerinden hayata katıldığını göstermektedir" (Subaşı, 2017:194). Din, "bir topluluk içerisinde kendilerine bağlı olan insanları birleştiren kutsal şeylerle ilişkili birleşik inançlar ve pratikler sistemi" olarak bilinen bütün toplumlarda bulunmaktadır (Giddens ve Sutton, 2014:171). İnanç sistemleri toplumdan topluma değişmekte, inanç sistemleri gibi toplumsal yapılar da sosyal gerçekliğin inşasında referans aldıkları kaynaklara göre farklılaşabilmektedir. Toplumsal bir

yapı ve bir inanç sistemi içinde anlam bulan dini kurumlar, “bir yandan inananları arasında birincil ilişkiler geliştirilmesini ister bir yandan da ‘dış dünya’ daki acı çektirilen kişileri rahatlatmaya çabalar” (Fichter, 2012:83).

Geleneksel ve muhafazakâr toplumların sosyal gerçeklik algısında din kurumu ve kurumun sembolik temsil araçlarına bir kutsallık atfedildiği bilinmekte; sosyal olgu ve olaylar, ilahi gücün yeryüzündeki yansımaları (tecellileri) olarak algılanmaktadır. Birey ve toplum hayatı için tehlike arz eden ve sosyal bir krize neden olan deprem, heyelan, sel, çığ gibi doğal afetler, salgınlar vb. felaketlerin kaynağı dini referanslarla açıklanmaya çalışılmaktadır. Tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını, din kurumunu birçok açıdan etkilemiştir. Dünya genelinde toplu ibadet yapılan; Kâbe, cami, kilise vb. yerlerin virüs salgınını önlemek amacıyla kapatılması, ibadet için farklı öneriler geliştirilmesini gündeme getirmiştir. Ülkelerdeki dini kurum ve yetkililer hızlı ve acil çözüm önerileri geliştirmek durumunda kalmıştır.

Türkiye muhafazakâr boyutun, dinden kaynaklı ahlaksal referans ve vurguların güçlü olduğu (Zencirkıran, 2018:96) ve çoğu yerleşim yerinde geleneksel yaşam örüntülerinin hâkim olduğu bir toplum yapısına sahiptir ve “geleneksel toplumların en belirgin özelliklerinden biri sembolik bütünleşmelerin din yoluyla gerçekleştirilmesidir” (Subaşı, 2017:297). Ülkemizde sembolik bütünleşme açısından cemaatle birlikte yapılan ibadetlere bir değer atfedilmektedir. Türkiye’de din kurumunun en üst düzey resmi temsilcisi olan Diyanet İşleri Başkanlığı, Covid-19 salgınının yayılmasını engellemek amacıyla cemaatle yapılan ibadetlere yönelik birtakım önlemler aldığını açıklamıştır. Diyanet İşleri Başkanlığının, Türkiye’de ilk resmi vakanın görülmesinin ardından dini kurumların alması gereken önlemlerle ilgili ve cemaatle yapılacak ibadetlerin taşıdığı riske karşı duyarlı davranılması gerektiği yönünde kamuoyuyla paylaştığı resmi açıklamayla birlikte cami ve mescitlerde cuma ve vakit namazlarının cemaatle kılınmasına 29 Mayıs 2020 tarihine kadar¹³ ara verildiği duyurulmuştur. Dini açıdan alınan bir diğer önlem hac ve umre ziyaretlerinin yasaklanması ve Mekke’nin Hac için ziyarete kapatılması olmuştur.

Din kurumu, sosyal ilişkileri düzenleyen birtakım kurallara sahip olmanın yanında doğal afetler ve salgın hastalıklar gibi insanlarda panik ve korku yaratan durumlar karşısında ne yapılıması,

¹³<https://www.diyaret.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/29555/29-mayista-camilerimize-kavusacagiz-hasret-ve-ozlem-bitecek> Erişim Tarihi: 23.05.2020

duyguların nasıl kontrol altına alınması gerektiğine yönelik hazır düşünme ve davranış kalıpları da sunmaktadır. İslam dininde, 'yaşanan her güçlüğün ardında bir kolaylık olduğu'¹⁴ inancı yer almakta ve bir güçlüğü atlatabilmeksi için –diğer semavi dinlerde olduğu gibi- *duanın* önemli bir telkin aracı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Covid-19'un toplumlara etkisi altına almasıyla birlikte diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de dua etmenin 'kamusal alandaki görünürlüğünün' arttığı görülmektedir¹⁵. Bunun dışında İtalya'da farklı cemaatlerin dini temsilcilerinin bir araya gelerek "salgına karşı birlikte dua ediyoruz" etkinliği düzenlemeleri; Katolik, Ortodoks, Evangelist, Sikh, Yahudi ve Müslüman cemaatleri temsilcilerinin 'salgının bir an önce geçmesi için' birlikte dua etmeleri¹⁶ de dinin kamusal görünürlüğünün artmasına örnek teşkil edebilir. Farklı ülkelerde yaşayan Müslümanlar için günün belli saatlerinde hoparlörlerden ezan okutulması¹⁷, salgın sürecinde toplumda moral değerlerin yükseltilmesi açısından önemli görülen gelişmeler arasında yer almaktadır.

Her toplumda din kurumuna yüklenen anlam ve beklenti şekli/düzeyi değişebilmektedir. Salgın nedeniyle hayatını kaybeden insanlar için, bazı dini kuruluşlara karşı eleştirel bazı yorumların varlığına da rastlanmaktadır. Konuya örnek teşkil etmesi açısından İtalyan siyaset felsefesi düşünürü Agamben (2020: 13-14), Koronavirüsle birlikte hayatını kaybedenlerle ilgili kiliseyi de içeren eleştirel görüşünü şu şekilde ifade etmektedir; "ölülerin –ölülerimizin- cenaze hakkı yok artık; sevdiğimizimizin naaşlarına ne olduğu meçhul. Komşu silindi ve kiliselerin bu konuda sessiz kalması tuhaf. Bu şekilde yaşamaya alışan, bunun ne kadar süreceğini bilmeyen bir ülkede insan ilişkilerine neler olur? Hayatta kalmak dışında başka bir değeri olmayan bir toplum nedir?"

Yöntem

Bu çalışma; eğitim, aile, ekonomi, siyaset ve din gibi temel kurumların, Covid-19'un yol açtığı salgından nasıl etkilendiğini

¹⁴İnsirah Suresi (5-6). <https://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meal-1/insirah-suresi-94/ayet-1/diyaret-isleri-baskanligi-meali-1> Erişim Tarihi: 08.06.2020

¹⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından, Koronavirüs salgınının bir an önce son bulması için ülke genelinde yatsı ezanlarından sonra camilerden toplu dua edilmesi istendi. "90 bin camiden dua sesleri yükseldi" <https://www.diyaret.tv/90-bin-camiden-dua-sesleri-yukseldi> Erişim Tarihi: 08.06.2020

¹⁶<https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/italyada-koronaya-karsi-hep-birlikte-dua-ettiler-41498217> Erişim Tarihi: 08.06.2020

¹⁷<https://www.cnnturk.com/dunya/italyada-aksam-ezani-polis-aracindan-okundu> Erişim Tarihi: 08.06.2020

sosyolojik bir bakış açısıyla ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu amaçla, araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme tekniği insanların gerçekliğe ilişkin algılarına, anlamlandırmalarına, tanımlamalarına ve gerçeği inşa edişlerine vakıf olmanın iyi bir yoludur. Aynı zamanda başkalarını anlamak için kullanılan en güçlü tekniklerden biridir (Punch, 2005:165'den Akt. Bal, :278) Patton'a (1987) göre görüşmenin amacı, bir bireyin iç dünyasına girmek ve onun bakış açısını anlamaktır. Görüşme yoluyla, deneyimler, tutumlar, düşünceler, niyetler, yorumlar ve zihinsel algılar ve tepkiler gibi gözlenemeyeni anlamaya çalışırız (Yıldırım ve Şimşek, 2013:148). Ayrıca dilin kullanımı toplumsal bir eylemdir. Görüşmelerdeki cümlelerin tamamı, yanlış veya doğru olarak değerlendirilmez. Onların her biri bir toplumsal etkinlik, bir öznenin/eyleyicinin (aktörün) eylemi olarak değerlendirilir (Geray, 2014:150). Çalışmada gerçekleştirilen görüşme tekniği, salgın süresince uygulanan sosyal mesafe kuralları gereği yüz yüze değil, yazı temelli olarak internet üzerinden ve ağ postası yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada kullanılan görüşme formu ve veriler, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Yayın Etik Kurulu Başkanlığı tarafından etik kurallara ve ilkelere uygun bulunmuştur (Evrak Tarih ve Sayısı:10/07/2020-85157263-604.01.02-E.45708).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, rastlantısal olmayan amaçlı örneklem yöntemiyle oluşturulmuştur. Bu durum, niteliksel araştırma örneklemini araştırma amacına dayanan ve "belirli bir kriter veya özelliğe bağlı olarak seçilen birey ve gruplardan oluşan" bir yapıya kavuşturmuştur. Bu örneklem biçiminin avantajı, "küçük bir örneklem içinde araştırma evreninin farklı karakteristikleri içinde barındıran bir kesitini kapsayabilmesidir" (Black, 2002:54'ten Akt. Kümbetoğlu, 2012:99). Bu araştırmanın amacı Covid-19'un en çok hangi toplumsal kurumu ve bu kurumu en çok hangi yönde etkilediğini sosyolojik bir perspektiften anlamaya çalışmaktır. Sosyolojiye giriş dersinin temel konularından biri olan "toplumsal kurumlara" ve bir başka toplumsal kurum veya olgunun bu kurumları nasıl ve ne yönde etkilediğine yönelik düşüncelerini ortaya koyabilmek amacıyla araştırmanın çalışma grubu, bu konunun yer aldığı dersi salgın sürecinde uzaktan eğitim yoluyla online olarak alan sosyoloji bölümü öğrencileri arasından seçilmiştir. Çalışma grubunun özellikle birinci sınıflar arasından seçilmesinin nedeni, sosyolojik bir farkındalık kazanmaya yeni başlayan öğrencilerin, 2019-2020 eğitim-

öğretim yılı bahar döneminde aldıkları Sosyolojiye Giriş II ders içeriğinde yer alan 'toplumsal kurumlar' konusuna ilişkin öğrendikleri teorik bilgilerini, gözlem ve kendi yaşantıları yoluyla nasıl yorumladıklarını ve toplumsal kurumları Covid-19'la ilişkilendirmeye yönelik nasıl bir bakış açısı geliştirebildiklerini ortaya koymaya çalışmaktır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak açık uçlu bir sorudan oluşan görüşme formu kullanılmıştır. Açık uçlu sorularda yanıt birey tarafından biçimlendirilir. Soru açık olduğu için, verilen yanıtların standart olması gerekmez ve bireye yanıt vermede esneklik sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2013:162). Görüşme formunda yer alan açık uçlu soru; "Covid-19 salgınının, sosyal izolasyon süresince deneyimlediğiniz gün içi faaliyetleriniz ve gözlemlerimize dayalı olarak toplumsal kurumları (en çok) hangi konularda ve ne yönde (olumlu-olumsuz) etkilediğini düşünüyorsunuz?" şeklinde hazırlanmış ve çalışma grubunda yer alan katılımcılara e-posta yoluyla iletilmiştir. Katılımcılardan cevaplarını araştırmacıya yine e-posta yoluyla göndermeleri ve bir haftalık zaman dilimi içinde geri bildirim sağlamaları istenmiştir. Veri toplama aracının e-posta yoluyla gönderilmesinin nedeni, hem salgın için alınan toplumsal önlemler gereği yüz yüze görüşmenin sağlık açısından uygun olmaması, hem de katılımcılara zamanı daha verimli kullanabilmeleri açısından tasarruf sağlayacağı düşüncesidir. Görüşme formu; 17'si kadın, 17'si erkek olmak üzere toplam 34 katılımcıya gönderilmiş ancak hem belirtilen zaman diliminde geri bildirim sağlanamamış olması hem de bazı formların değerlendirmeye uygun olmaması nedeniyle katılımcılar arası eşit bir cinsiyet dağılımı gerçekleştirilememiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz, görüşme çözümlerindeki verilerin özgün biçimlerine sadık kalınarak ve bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntılar yaparak betimsel bir yaklaşımla verileri sunmaya dayanır. Görüşme çözümlerinde yer alan kelimelere, ifadelere, kullanılan dile, diyalogların yapısına ve özelliklerine, kullanılan sembolik anlatımlara ve benzetmelere dayanarak tanımlayıcı bir analiz yapılabilir (Kümbetoğlu, 2012:154). Bu çalışmada, katılımcıların Covid-19'un toplumsal kurumlara olan etkisine ilişkin görüşleri, belli kategoriler altında toplanmıştır. Bu kategorilerin her biri yer aldıkları toplumsal kurum başlıkları altında

ele alınacak ve katılımcıların görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılarak salgının toplumsal kurumlar üzerindeki etkisine yönelik veriler, yorumlayıcı bir bakış açısıyla analiz edilmeye çalışılacaktır.

Tablo 1: Katılımcıların Kod, Cinsiyet ve Yaşlarına ilişkin Özellikleri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Katılımcı	Cinsiyet	Yaş
K1	Kadın	21	K6	Erkek	29	K11	Kadın	20	K16	Kadın	22
K2	Kadın	21	K7	Erkek	23	K12	Kadın	21	K17	Erkek	27
K3	Kadın	21	K8	Kadın	21	K13	Kadın	20	K18	Kadın	22
K4	Kadın	23	K9	Kadın	24	K14	Kadın	21	K19	Erkek	25
K5	Kadın	20	K10	Erkek	20	K15	Erkek	22	K20	Kadın	19

Tablo.1’de katılımcıların kodları, cinsiyet dağılımları ve yaşlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Araştırma, 14’ü kadın, 6’sı erkek olmak üzere toplam 20 kişiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunda yer alan katılımcıların yaş ortalaması 22.1’dir.

Covid-19’un Toplumsal Kurumlara Etkisine İlişkin Bulgular

Araştırmada katılımcılara Covid-19’un en çok hangi toplumsal kurumu ne yönde etkilediği sorulmuş ve alınan cevaplar aynı başlıklar altında toplanarak her toplumsal kurumla ilgili farklı kategoriler oluşturulmuştur. Tablo.2’de katılımcıların kodları ve Covid-19’un toplumsal kurumlara etkisiyle ilgili görüşlerinden oluşan kategorilere ilişkin başlıklar yer almaktadır.

Tablo 2: Katılımcıların Covid-19’un Toplumsal Kurumlara Etkisine İlişkin Kategorileri

Katılımcı/ Cinsiyet/ Yaş	TOPLUMSAL KURUMLAR					
	Sağlık Sektörü	Aile Kurumu	Eğitim Kurumu	Ekonomi Kurumu/ Çalışma Hayatı	Siyaset Kurumu	Din Kurumu
K1			-Uzaktan Eğitim -Eğitimde Fırsat Eşitsizliği -Ücretli Öğretmenler			

Covid-19'un Toplumsal Kurumlara Etkisi

K2				-Küçük Ölçekli İşletmelerin Kapanması -Üretim Faaliyetlerinin Durması -İş Hacminde Daralma -İşsizlik		
K3	- Sağlık Çalışanları			-İşsizlik -Yoksullukla Mücadele		
K4		- Kala balık Aileler		-İşletmelerde Daralma -İşten Çıkarmalar -İşsizlik -Yoksullukla Mücadele	-Sosyal Destek/ Yardım	
K5		- Eşler Arası Çatışma				- Cenaze/Defin İşlemleri -Taziyeler
K6				-Üretimin Faaliyetlerinin Durması -Ekonomik Kriz		-Kaderci Anlayış -Toplu İbadetler
K7			-Uzaktan Eğitim -Eğitimde Dijitalleşme -Dijital Okur-Yazarlık -Eğitim Paydaşlarının Uyum			
K8	- Sağlık Çalışanları - Toplumsal Bilinç - Sağlık Kurallarına Uyum			-Yoksullukla Mücadele -İş Hacminde Daralma	-Sosyal Destek/ Yardım	
K9	- Sağlık Çalışanları - Sağlık Kuralları					

	arına Uyum					
K10			-Uzaktan Eğitim	-Evden Çalışma Modeli -Online (Çevrimiçi) Alışveriş -Online (Çevrimiçi) Ürün Tercihleri		

Tablo 3: Katılımcıların Covid-19'un Toplumsal Kurumlara Etkisine İlişkin Kategorileri

Katılımcı/ Cinsiyet/ Yaş	TOPLUMSAL KURUMLAR					
	Sağlık Sektörü	Aile Kurumu	Eğitim Kurumu	Ekonomi Kurumu/ Çalışma Hayatı	Siyaset Kurumu	Din Kurumu
K11		-Aile İçi İstismar				- Cenaze/Defin İşlemleri -Taziyeler
K12				-İşsizlik		-Dine Yönelim -Kadercilik Anlayış
K13	-Kriz Yönetimi -Online (Çevrimiçi) Randevu Sistemi	-Kadının Görünmeyen Emegi -Eşler Arası Çalışma	-Uzaktan Eğitim -Online (Çevrimiçi) Eğitim -Eğitimde Fırsat Eşitsizliği	-Üretimin Faaliyetlerinin Durması -İşsizlik		
K14	- Salgınla Mücadele -Hijyen Kuralları	-Aile İçi Şiddet -Kadının Görünmeyen Emegi		-Sanal Ticaret Ağı -Online (Çevrimiçi) Alışveriş -Evden Çalışma Modeli -İşsizlik		-Toplu İbadetler -Dini Hassasiyet/ (Ramazan Ayı)
K15	-Kriz Yönetimi -Sağlık Çalışanları -Toplumsal Bilinç	-Aile İçi Dayanışma -Üyeler Arası Sorumluluk Dağılımı				-Dine Yönelim (Namaz-Dua) -Kadercilik Anlayış (Sabır-Şükür)

Covid-19'un Toplumsal Kurumlara Etkisi

K16				-İthalat-İhracat Faaliyetleri -Ekonomik Kriz -Ulaşım Sektörü/(Seyahat Yasağı) -Özel Sektör Tedbirleri (Daralma) -Gelir Dağılımında ki Eşitsizlik -Mevsimlik İşçi Göçü -İşsizlik		
K17				-İthalat-İhracat Faaliyetleri -Ürün Fiyat Artışları – Yoksullukla Mücadele -Özel Sektör Tedbirleri (Daralma)	-Sosyal Destek/ Yardım	
K18	-Sağlık Çalışanları -Risk Grupları	-Aile Bağları -Çalışan Anne/Babalar -Aile İçi Şiddet		-Evden Çalışma Modeli -Ekonomik Kriz -Kriz Fırsatçıları	-Sosyal Destek/ Yardım	- Cenaze/Defin İşlemleri -Taziyeler
K19				- Yoksullukla Mücadele -Gelir Dağılımında ki Eşitsizlik	-Sosyal Destek/ Yardım -Sosyal Dayanışma	-Kadere Anlayış
K20		-Eşler Arası Çatışma -Aile İçi Şiddet -Kalabalık Aileler	-Eğitimde Fırsat Eşitsizliği -Alt Yapı Sorunları -Merkezi Sınavlar	-İşsizlik -Özel Sektör Tedbirleri (Daralma)	-Sosyal Destek/ Yardım	- Cenaze/Defin İşlemleri -Taziyeler -Ramazan Ayı

Katılımcıların kodları ve Covid-19'un toplumsal kurumlara etkisiyle ilgili kategorilerin yer aldığı Tablo.2'de Sağlık sektöründe 8, Aile kurumunda 9, Eğitim kurumunda 9, Ekonomi kurumu /Çalışma hayatında 19, Siyaset kurumunda 2 ve Din kurumunda 6 olmak üzere

toplam 53 kategori başlığı tespit edilmiştir. Sağlık sektöründe; sağlık çalışanları, toplumsal bilinç, sağlık kurallarına uyum, kriz yönetimi, online randevu sistemi, salgınla mücadele, hijyen kuralları ve risk grupları adlı kategori başlıkları yer almaktadır. Aile kurumunda; kalabalık (geniş) aileler, eşler arası çatışma, aile içi istismar, kadının görünmeyen emeği, aile içi şiddet, aile içi dayanışma, aile üyeleri arasında sorumluluk dağılımı, aile bağları ve çalışan anne-babalar kategorileri bulunmaktadır. Eğitim kurumunda; uzaktan eğitim, eğitimde fırsat eşitsizliği, ücretli öğretmenler, eğitimde dijitalleşme, dijital okur-yazarlık, eğitim paydaşlarının (yeni eğitim sürecine) uyumu, online eğitim, eğitimde alt yapı sorunları ve merkezi sınavlarla ilgili kararları konu alan kategoriler yer almaktadır. Ekonomi kurumu ve çalışma hayatı altında yer alan kategoriler şu şekilde sıralanmıştır: küçük ölçekli işletmelerin kapanması, üretim faaliyetlerinin durması, iş hacminde yaşanan daralma, işsizlik, yoksullukla mücadele, işletmelerde daralma, işten çıkarmalar, ekonomik kriz, evden çalışma modeli, online alışveriş, online ürün tercihleri, sanal ticaret ağı(nın genişlemesi), ithalat ve ihracat faaliyetleri, ulaşım sektörü (seyahat yasağı), özel sektör tedbirleri, (toplum genelinde görülen) gelir dağılımındaki eşitsizlikler, mevsimlik işçi göçü, ürün fiyat artışları (zamlar) ve kriz fırsatçıları. Siyaset kurumunun alt kategorileri sosyal destek/yardım ve sosyal dayanışmadır. Din kurumunda ise; cenaze/defin işlemleri, taziyeler, kadercî anlayış (bakış açısı), toplu ibadetler, dine yönelim (eğilim) ve Ramazan ayı kategorileri yer almaktadır.

Covid-19'un Sağlık Sektörüne Etkisine İlişkin Bulgular

Katılımcıların sağlık sektörüne ilişkin bulguları; sağlık çalışanları, toplumsal bilinç, sağlık kurallarına uyum, kriz yönetimi, online randevu sistemi, salgınla mücadele, hijyen kuralları ve risk grupları kategorilerini içermektedir. Salgın sürecinde mesai dışı çalışma saatleri, aile ve çocuklarından uzak kalmaları ve yüksek hastalık riski taşımaları gibi nedenlerle en olumsuz etkilenen kişilerin sağlık sektöründe yer aldığına dikkat çeken katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Bence bu süreçten en çok ve olumsuz şekilde etkilenen sağlık alanı olmuştur. Sağlık alanında sağlık kurumu, sağlık emekçileri ve hastanelerin vazgeçilmez unsurları olan hastaları da etkilemiş, büyük bir salgın tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır. Birçok yerin kapatılmasına ve pek çok kişinin tedbir amaçlı evde bulunmasına rağmen, sağlık kurumları zorunlu olarak kapatılmamış ve zaten fazla mesai yapan sağlıkçılara başta doktorlar ve hemşireler

olmak üzere, canları pahasına çok daha fazla mesai yaptırılmaya başlanmıştır. Hastalarla birebir ilgilendikleri için hastalık taşıyıcısı olarak görülmüş ve ailelerini tehlikeye atmamak adına onlardan ayrı kalmışlardır. Bu hastalıkla mücadelede ön saflarda yer alan birçok doktor salgına yakalanmış ve hayatını kaybetmiştir” (K9, Kadın, 24).

Türkiye'nin salgın sürecini en iyi yöneten ülkelerin başında yer aldığı ve özellikle dünyanın süper gücü olarak bilinen Amerika Birleşik Devletleri'nden çok daha iyi olduğu ifade edilmektedir. Diğer ülkelere yapılan sağlık ekipman yardımlarıyla da örnek bir davranış sergilediğine ilişkin görüşlerini katılımcılar şu şekilde ifade etmektedirler:

“Covid-19'un en çok etkilediği kurum tartışmasız sağlık kurumudur. Dünya'ya bakıldığında çoğu ülkenin sağlık sisteminin çökme noktasına geldiği görülüyor. Bunların başında Dünya'nın süper gücü ABD geliyor. Tıbbi malzemenin yetersiz kalması, hastanelerde yer kalmaması, morgların dolu olması, sağlık sistemini dünyanın süper gücü olarak düşünürsek çok kötü durumda. Türkiye'ye baktığımızda bu durumun Avrupa ülkeleri gibi kötü olmadığını görüyoruz. Türkiye bu pandemi sürecini en iyi yöneten ülkelerin başında geliyor. Ayrıca Covid-19'un olması Türkiye'de sağlık sisteminde bazı değişiklikler oluşturdu. İnsanlar artık hastaneye gidip sıra almak yerine internette görüntülü şekilde randevularını gerçekleştirebiliyorlar” (K13, Kadın, 20).

“Bir dünya devi olan Amerika bu salgınla savaşta geçer not alamadı, sağlık alt yapısı salgınla mücadelede yetersiz kaldı. Ama Türkiye sürecin başında büyük bir öngörüyle gerekli tüm tedbirleri aldı ve almaya da devam etmektedir. Şehir hastanelerinden tutun gerekli sağlık ekipman üretimine kadar bu süreci az hasarla atlattı. Türkiye görünmez bir savaşçıyla savaştığı yetmezmiş gibi tüm dünyaya kol kanat germiş ve ihtiyacı olan ülkelere elinden geldiğince sağlık ekipman yardımında bulunmuştur. Dünyada süper güçlerin yapamadığını yaparak tüm dünyaya güzel bir örnek teşkil etmiştir” (K15, Erkek, 22).

Salgın sürecinde zor koşullar altında çalışan sağlık görevlilerinin, bazı insanların virüsün yayılmasını önlemek için gerekli hassasiyeti göstermemesi ve uyulması gereken hijyenik kurallarına riayet etmemesi sonucunda işlerinin daha da zorlaştığı bilinmektedir. Katılımcının virüsün yayılmasını önlemede toplumsal bilincin önemine dikkat çektiği ve yaşanan can kayıpları göz önünde bulundurulduğunda mevcut riskin sanıldığından çok daha ciddi boyutta olduğuna ilişkin görüşleri şu şekildedir:

“İnsanlar tehlikenin boyutunu yeterince algılayamıyor ya da bu duruma kayıtsız kalmayı seçiyorlar. Verilen binlerce can kaybına rağmen tedbirler biraz gevşetildiği takdirde insanlar sokaklara dökülüyor. Toplum olarak bu virüse karşı yeteri kadar bilinçli olduğumuzu düşünmüyorum” (K8, Kadın).

Covid-19’un Aile Kurumuna Etkisine İlişkin Bulgular

Yapılan araştırmada, Covid-19’un aile kurumunu; ‘aile içi/eşler arası çatışma’, ‘aile üyeleri arasındaki orantısız sorumluluk dağılımı, kalabalık aileler, kadının görünmeyen emeği’, gibi olumsuz etkilerinin yanında ‘çalışan anne ve babaların çocuklarıyla evde vakit geçirmesi’ ve ‘aile bağlarını geliştirmesi’ gibi olumlu yönde etki ettiği düşünülen alt kategorilerin de yer aldığı görülmektedir.

Aile içi çatışma, ailede her yönden etkileşim içinde bulunan eşlerin veya diğer aile üyelerinin, kendi aralarında yaşadıkları uyum sorunu, iletişim bozukluğu, duygusal ve fiziksel açıdan zarar verici söz veya davranışlar olarak tanımlanabilir. Covid-19 sürecinin aile içi çatışmaya neden olduğunu düşünen katılımcılar, salgın sürecinde kendi evlerinde yaşanan çatışmanın aile üyelerini nasıl etkilediğini şu şekilde ifade etmektedirler:

“Virüs, anne baba ilişkilerini değiştirdi bence. Örneğin annelerimiz, ev halkının, babalarımızın bitmek bilmeyen isteklerinden bıkmış durumda, babalarımız ise işsizliğin evde oturmanın vermiş olduğu sinir ve gerginlikle sürekli bir açık arama peşinde ve bu da evdeki insanların üzerinde yoğun bir psikolojik baskı oluşturuyor” (K5, Kadın, 20).

“Erkekler evde kalmaya pek alışık olmadığı için aile üyelerine sorunlar yaşattı diyebilirim. Örneğin babam günde en az altı defa evin içinde tur atar, yetmez dışarı çıkar bostanla uğraşır. Yeni tohumlar getirir. Bostanı genişletmeye çalışır. Bu konuya annem çok kızar çünkü iş yokken babam başımıza iş açar. Haftada bir dip köşe temizlik yaptığımızda bazen mızımızlanır ‘ev temiz, daha yeni temizlediniz’ gibi söylemlerini işitiriz” (K20, Kadın, 19).

Katılımcılar tarafından; kadınların, evden çıkma kısıtlamalarının uygulanmasıyla birlikte özellikle geleneksel kapalı toplumlarda atfedilmiş kalıp rollerin (çocuk bakımı, temizlik, yemek vb.) dışında vaktini sürekli evde geçiren aile üyelerinin istek ve ihtiyaçlarını karşılamaktan da sorumlu görülmelelerinin, ev içi iş yükleri ve görünmeyen emeklerini arttırdığı ve bu durumun kadınlar açısından yıpratıcı bir süreç olduğu dile getirilmektedir. İçeride dönük kapalı yaşamın aile içi şiddet ve istismara maruz kalanlar açısından da bir

dezavantaj olarak değerlendirildiği katılımcı görüşleri şu şekilde ifade edilmiştir:

“Eve kapanmak alt yapısı sorunlu olan eski evlerde, kalabalık düzende oturanları ve aile içi şiddet görenleri daha çok zorluyor. Bu süreçte kadına yönelik şiddetin hala devam ettiği hatta belki de daha da arttığını göz ardı etmemeliyiz. Bu pandemi kadının sorumluluğunu yükünü arttırdı. Hane halkının sürekli evde olmasıyla artan işleri nedeniyle kadınlar kendilerine yeterince zaman ayıramamaktadır” (K14, Kadın, 21).

“Aile içi istismara uğrayanlar düşünüldüğünde böyle bir süreç içerisinde karşılaştıkları bu gerçeklerle nasıl baş edeceklerini bilemiyorlar” (K11, Kadın, 20).

Baba otoritesinin hâkim olduğu ataerkil aile yapısında kadın, çocuklarının ev içindeki tüm faaliyetleri, bakımı, beslenmesi ve eğitimi konusunda birincil derecede sorumlu olan kişi olarak görülmektedir. Katılımcı, okulların uzaktan eğitime geçmesiyle birlikte kadınların ev içi iş yüklerinin daha fazla arttığı ve erkeklerin sürece olan etkisine yönelik düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Okulların uzaktan eğitime geçmesiyle kadının evdeki sorumluluklarına bir de çocuğun uzaktan eğitimini takip etme, derslerini dinlemek için ona uygun sağlıklı bir ortam hazırlama eklenmiştir. Bunun dışında erkeğin sürekli evde olması, kadının işlerini daha da zora sokuyor bu yüzden de çiftler arasında birbirine tahammül güçleşiyor. Özetleyecek olursam, korona aile kurumunda çiftlerin tartışmalarına yol açtığı, evde birbirlerine tahammül edemedikleri için sürecin sonunda boşanmaların artabileceği, evde tüm yükün kadınların omuzlarına çökmesi sebebiyle aile kurumunu olumsuz etkilemiştir” (K13, Kadın, 20).

Çalışan çocuklu eşlerin, özellikle küçük yaşta çocuklarının bakımı konusunda destek hizmet sağlayan kurum veya kişilere (kreş, bakıcı vb.) başvurduğu bilinmektedir. Covid-19 salgını sürecinde birçok kamu kuruluşu ve özel şirketin tedbir amacıyla geçici olarak kapatılması, farklı meslek grubunda yer alan kişilerin (özellikle sigortalı ve devlet memuru statüsünde olanların) işlerine ara vermelerine ve evde aile üyeleri ve çocuklarına zaman ayırabilmelerine olanak sağlamıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, işe gitmek zorunda olmayan erkeklerin ev işleri konusunda eşlerine salgın öncesi döneme kıyasla daha fazla zaman ayırdığı ve destek olduğu belirtilmektedir. Bu gelişmelerin aile üyelerinin bir arada vakit geçirmelerine ve erkeklerin ev işleri konusunda eşleriyle eşit sorumluluk paylaşımına imkân yarattığı için salgın sürecinin aile kurumuna yönelik olumlu etkileri olarak değerlendirilmiştir:

“Aileleriyle fazla diyalog içinde olmayanlar aile kavramının uzun yıllar sonra ilk defa hakkını verdiler. Çalışan anne babalar çocuklarıyla daha çok vakit geçirme imkânına sahip oldular” (K18, Kadın, 22).

“Özellikle sokağa çıkma yasağıyla birlikte aile büyükleri yani evin reisinin, uzun süreli evde kalmasıyla birlikte ev işi yapan hanımlarını anlamış oldular bu süreçte. Nasıl büyük zorluklarla evi çekip çevirdiklerine tanık oldular. Babalar da bu süreçte boş kalmayarak eşlerine temizlik ve ev işlerinde yardım ederek geçer puan aldılar” (K15, Erkek, 22).

Covid-19’un Eğitim Kurumuna Etkisine İlişkin Bulgular

Katılımcıların, eğitim kurumuna etkisine ilişkin bulguları; uzaktan eğitim, eğitimde fırsat eşitsizliği, ücretli öğretmenler, eğitimde dijitalleşme, dijital okur-yazarlık, eğitim paydaşlarının (yeni eğitim sürecine) uyumu, online eğitim, eğitimde alt yapı sorunları ve merkezi sınavlarla ilgili kararlar başlıkları altında kategorileştirilmiştir.

Salgın sürecinde; ilk, orta ve yükseköğretimde uzaktan eğitim uygulamasına geçilmesi, ders saatlerinin takibi ve ödev planlaması açısından özellikle ilkökul düzeyinde hizmet veren EBA (Eğitim Bilişim Ağı)’nın bir ev ortamında ve bir ebeveyn veya yetişkin rehberliğinde yürütülmesini gerektirmektedir. Evlerde yürütülen eğitim faaliyetlerinin eşit olmayan koşullarına dikkat çeken katılımcının görüşleri şu şekilde ifade edilmiştir:

“4., 6. ve 7. Sınıfa giden üç kardeş EBA TV’deki derslerini izliyorlar. Bir de annelerinin telefonlarına öğretmenleri tarafından WhatsApp’tan atılan ödevlerini takip etmeye çalışıyorlar. Tek bir telefonu paylaştıkları için ödevlerindeki gecikmelerden ve anlamadıkları yerleri öğretmenlerine soramamaktan şikâyetçiler. 5. Sınıf öğrencisi Z. A’nın evde iki bilgisayarı ve bir tableti var. Haftanın üç günü canlı derse katılıyor. “Okulun yerini tutmuyor ama en azından (kendi) öğretmenlerimiz anlatıyor. Online dersin başında ve sonunda soru sorabiliyoruz” diye konuşuyor. Türkiye’de uzaktan eğitim sürecinde etkisini daha fazla hissettiren bir eşitsizlik var. Yani farklı sosyo-ekonomik koşullardaki bireylerin bilgi iletişim teknolojilerine erişiminde ve bunların kullanımında yaşadığı eşitsizlik. Yaşadığım şehirde (Van’da) bir lisede çalışan öğretmen, evde bilgisayarı ve interneti olmayan öğrencilerin babalarının cep telefonunu kullanmak için akşam eve gelmesini beklediklerini anlatmıştı” (K1, Kadın, 21).

Salgının toplumda dolaylı veya doğrudan tüm meslek gruplarını kısa veya uzun vadede etkilediği bilinen bir gerçekliktir

ancak eğitim kurumunda bir alt meslek grubu olarak ekonomik açıdan en fazla mağduriyet yaşayanların, ücretli öğretmenler olduğu görülmektedir. Ücretli öğretmenlik, “her derecedeki eğitim ve öğretim kurumları ile okul, kurs veya yaygın eğitim yapan kurum veya benzeri kuruluşlarda öğretmen veya öğretim üyesi bulunmaması halinde ücret karşılığı ek ders görevinin verilmesiyle”¹⁸ yürütülen bir uygulamadır. Yıllık, mazeret ve idari izin hakları bulunmayan ücretli öğretmenler, okuttukları ders saati karşılığında ücret almakta ve sigorta primleri okuttukları ders saati üzerinden yatırılmaktadır. Bu süreçte maaş alamayan ücretli öğretmenlerin durumuna dikkat çeken katılımcının ifadesi şu şekildedir:

“Covid-19 pandemisinden önce Milli Eğitim sistemi içerisinde çalışan ücretli öğretmenler girdikleri ders saati kadar ücret alıyorlardı. Fakat bu süreçten onlar da olumsuz etkilendi. Derslere verilen arayla birlikte derse giremeyen ücretli öğretmenler maaş alamamaktadır. Okullarda eğitime ara verilmesiyle birlikte bazı özel okulların mali açıdan girdikleri sıkıntıların öğretmenlere yansıdığı görülmektedir” (K1, Kadın, 21).

Bazı uzmanlar, uzaktan eğitimin anaokulundan üniversiteye kadar yardımcı bir teknik olarak kullanılmaya devam edilebileceğini ancak okullardaki *sosyal alışverişin* de eğitim sürecinin önemli bir parçası olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle salgından sonraki süreçte eğitimin tamamen sanal olmayacağı ancak senkron eğitimin yardımcı bir imkan olarak kullanılmaya devam edileceği ve eğitimciler açısından bir davranış değişikliğine yol açacağı ön görülmektedir¹⁹. Süreçle ilgili bu ön görüş, eğitimde dijitalleşmenin kaçınılmaz olduğuna dikkat çeken katılımcı tarafından desteklenmektedir. Eğitimde dijitalleşme; hem eğitim öğretim faaliyetlerindeki kalite artışına olan etkisi, hem de öğretmenlerin teknolojik bilgi donanımı gerekliliği açısından değerlendirilmektedir:

“Eğitimde dijitalleşme birçok fırsatı beraberinde getirmektedir. Bu fırsatların eğitim sistemine olumlu katkı verebilmesi için özellikle öğretmenlerin dijital eğitime adapte olması gerekmektedir. Son yıllarda yapılan yatırımlar ve eğitimlere, sınıfların, okulların teknolojik alt yapıları, öğretmenlerin teknolojik bilgi ve becerilerinde olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Bu olumlu gelişmeleri eğitim-öğretim süreçlerinin geneline yayarak ve sistemi dijital araçlarla destekleyerek hem içerisinde bulunduğumuz süreçte

¹⁸<http://www.turkhukuk sitesi.com/mevzuat.php?mid=7475> DMK (657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu/89) Erişim Tarihi: 04.06.2020

¹⁹<https://www.istanbul.edu.tr/tr/haber/doc-dr-aysen-satiroglu-covid-19-pandemisinin-sosyolojik-etkilerini-degerlendirdi-> Erişim Tarihi: 03.06.2020

hem de sonraki süreçte eğitimde kalite artışı sağlanması mümkündür. Bu süreçte öğretmenlerin teknolojik bilgi ve becerileri desteklenirken dijital eğitime uygun interaktif içerik geliştirmeleri için gereken eğitimler verilmelidir” (K7, Erkek, 23).

Salgın süreciyle birlikte dijital eğitim ortamları ve dijital okur yazarlığın eğitimin tüm paydaşları açısından salgın öncesi döneme göre daha fazla önem kazanacağı düşünülmekte, teknoloji kullanımıyla öğretmenlerin daha aktif girişimlerde bulunarak öğretimde yeni yöntem ve teknikler geliştirebilecekleri şu şekilde ifade edilmektedir:

“Uzmanlara göre salgın, teknolojinin eğitim sistemine uyarlanma sürecini ve dijital eğitim sınıflarının oluşturulmasını hızlandırmış durumda. Böylece dijital eğitim sınıflarımızın eğitim sistemimize entegre edilerek bazı olumlu değişiklikler yaratılabilir. Öğretmen, öğrenci ve velilerin teknoloji ile daha fazla kaynaşması ve teknolojiden yararlanmasını sağlayabilir. Bu şekilde öğretmen, yönetici ve eğitimin tüm paydaşları dijital okuryazarlığın önemini kavramış olacaklardır. Teknolojiyi kullanmayı ihmal etmeyen öğretmenler bu durumu fırsat bilip daha fazla aktif girişimlerde bulunabilir, yeni yöntem ve teknikler geliştirebilirler” (K7, Erkek, 23).

Covid-19’un Ekonomi Kurumu/Çalışma Hayatına Etkisine İlişkin Bulgular

Katılımcıların Covid-19’un ekonomi kurumu ve çalışma hayatına etkisine ilişkin görüşlerinin yer aldığı kategoriler şu şekildedir: küçük ölçekli işletmelerin kapanması, üretim faaliyetlerinin durması, iş hacminde yaşanan daralma, işsizlik, yoksullukla mücadele, işletmelerde daralma, işten çıkarmalar, ekonomik kriz, evden çalışma modeli, online alışveriş, online ürün tercihleri, sanal ticaret ağı(nın genişlemesi), ithalat ve ihracat faaliyetleri, ulaşım sektörü (seyahat yasağı), özel sektör tedbirleri, (toplum genelinde görülen) gelir dağılımındaki eşitsizlikler, mevsimlik işçi göçü, ürün fiyat artışları (zamlar) ve kriz fırsatçıları.

Küresel salgının en önemli toplumsal sonuçlarından biri yaşanan ekonomik gelir kaybıdır. Uzmanlar, kamu personeli dışında büyük ve küçük sermayeye ait işyerlerinde çalışan kişilerin, güvensiz koşullar altında çalışmak zorunda olanların (sokak satıcıları, seyyar satıcıları, günlük işlerde çalışanlar) ve işsizlerin, işini kaybedenlerin salgın koşullarından büyük yara aldığını belirtmektedir²⁰. Çoğu

²⁰ <https://www.istanbul.edu.tr/tr/haber/doc-dr-aysen-satiroglu-covid-19-pandemisinin-sosyolojik-etkilerini-degerlendirdi> - Erişim Tarihi: 03.06.2020

işyerinin kapanması, ihracat faaliyetlerinin yavaşlaması, ülke sınır kapılarının kapanması ekonomiyi olumsuz yönde etkileyen gelişmelerdir. Katılımcılar, salgın sürecinin en önemli ekonomik etkilerin, işsizlik sonucu gelir kaybı yaşayan insanların şartları ve asgari ücretli ailelerin yaşadığı geçim sıkıntısı olduğuna şu şekilde dikkat çekmektedir:

“Ben bu soruyu işsizliği ele alarak değerlendirmek istiyorum. Mesela asgari ücret ile zar zor geçinen bir vatandaş iki ay boyunca evinde kalmak zorunda kaldı. Bu iki ay içerisinde biriken kiralara, faturalara, evin ihtiyaçları vb. sorunlar daha doğrusu zorluklar çekti. Ayrıca pandemi süreci, bütün süreçleri, olguları, çelişkileri hızlandırdı. Örneğin, yoksulluk. Yoksulluğu daha da hızlandırdı, fakir olan daha da fakirleşti” (K3, Kadın, 21).

“Pandemiden dolayı özel sektörün çalışmalarına, faaliyetlerine ara vermesi, işsizlik oranını artırmıştır. Yasal olarak işten çıkarılmaların bu süreçte yasak olması da maalesef etkili olamamıştır. Enflasyonun artması, doların yükselmesi, ülkelerin ekonomik açıdan içe kapanık bir hal alması ihracatı da etkilemiştir. Bu durum gelişmekte olan ülkeler için ekonomik krizin kapıda olduğu işaretini vermektedir. Seyahat yasağının olması da mevsimlik işçi göçü olan tarım sektörü için de krizin kaçınılmaz olduğunu ortaya koymaktadır” (K16, Kadın, 22).

“Covid-19 sebebiyle Türkiye ekonomik bir çöküş yaşadı. Çoğu işyerinin kapanması iş sektörlerinin durmasına yol açtı ve bu ekonomik akışı kesti. Çevremdeki çoğu insan geçim sıkıntısı çekiyor ve devletin bu kadar işsiz insana bakabilmek için ekonomik alt yapısı yetersiz kaldı. Geçim sıkıntısı can sıkı bir mevzu. Bu virüsle birlikte toplumlardaki eksik ve çatlak görüntüler gün yüzüne çıktı. Umarım bu çatlaklar sıvayla örtülmek yerine yıkılıp daha sağlam bir yapı inşa edilir” (K8, Kadın, 21).

Küreselleşmeyle birlikte dünya çapında yaşanan bir salgının etkilerine ekonomik açıdan hiçbir ülkenin kayıtsız kalamayacağı gibi Türkiye'nin de bu krizden olumsuz yönde etkilendiği, alınan tedbirlere karşın üretim faaliyetleri durdurulan hizmet ve ulaşım sektörlerinin ekonomik açıdan devlet bütçesine zarar verdiği belirtilmektedir:

“Ekonomik açıdan dünya çapında bir kriz yaşandığında Türkiye'nin de bunun dışında kalamayacağını söylemek gerekir... Türkiye'de ilk Covid-19 vakasının açıklanmasından sonra ekonomik açıdan birçok tedbir alındı. Bu kapsamda eğlence yerleri, spor tesisleri ve lokanta gibi yerlerin faaliyetleri durduruldu. Havayolu ile ulaşım da kısıtlamalara gidildi. Bazı işyerlerinin faaliyetleri durdurulunca doğal

olarak bu işyerlerine girdi sağlayan sektörlerin de üretiminde düşüş, daralma ve istihdam kaybı yaşanacak. Daralan sektörlerde işten çıkarma ve ücretsiz izin gibi etkenlerle bu sektörlerde çalışanların gelirleri de düşecek... alınan ekonomik tedbirlerin doğrudan etkilediği küçük işletmelerin kapalı olması durumunda işçilere ücret ödenmesinin mümkün olmadığı açık bir şekilde ortadadır” (K2, Kadın, 21).

Dünya genelinde yaşanan herhangi bir kriz durumunda, toplumların kültürel yapısı ve günlük alışkanlıklarına bağlı olarak talep yoğunluğu değişen tüketim maddelerinde haksız fiyat artışları veya stokçuluk gibi krizi fırsata çevirmeye çalışan olumsuz girişimlerin olduğu bilinmektedir. Katılımcılar devlet denetimlerine karşın salgın sürecinde artan zamlara ve kriz fırsatçılarına ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Devletin fiyat artışında denetimleri olmasına karşın, temel gıda ürünleri bu süreçte tavan yaptı. Sarımsak ve soğan, gram altın fiyatına yaklaşmakta. Dolar ve Euro, 7’nin²¹ çok üzerinde, çeyrek altın sadece 2-3 aylık bir sürede 130-140 TL’lik bir artış gösterdi. Faturalarda herhangi bir indirim gitmeyen tedarikçiler ortalama tüketim üzerinden fatura kesmek gibi bir uygulamaya başvurdular. Tüm bu verileri ele alırsak geliri azalan veya sifıra inen halkın bu süreçte faturalar bir kenara kira ve temel ihtiyaçlarını karşılaması imkânsız bir hal aldı. İşyerini kapatmak zorunda kalan küçük hizmet sektörü işleteni kira desteği alamadan 3 aydan beri kapalı. Vatandaş ve esnaf ekonomik anlamda zorda iken salgın sürecinin etkisiyle tam bir sefalete mahkûm oldu” (K17, Erkek, 27).

“Her toplumsal krizde olduğu gibi bu salgında da krizi fırsata çeviren insanlar oldu. Kolonya, maske, dezenfektan gibi hijyen ürünleri ve bazı temizlik ürünleri normal fiyatının üstünde satılmaya başlandı” (K18, Kadın, 22).

Covid-19’un insanların tüketim alışkanlıkları ve temel gereksinimlerini değiştirdiği ve bu süreçte daha çok online alışverişin tercih edildiği belirtilmektedir. Katılımcı, alışveriş yöntemiyle birlikte insanların temel ihtiyaçlarındaki önceliklerinin de değiştiğini ve hastalıktan korunmayla ilgili önlemlere ilişkin toplumun yaşadığı hassasiyete bağlı olarak doğal ürünlere yönelik tüketim talebinin arttığı ifade edilmektedir:

“Süreçle birlikte evlerde yaşamının bir gereksinimi olan online alışveriş sonrasında uzaktan gıda alışverişleri hızlı bir şekilde artış gösterdi. İnsanlar evlerine çekilirken tüm ihtiyaçlarını online

²¹ Görüşmenin gerçekleştiği 09.05.2020 tarihli döviz kuru baz alınmıştır.

olarak hem temassız hem de hareketsiz karşılaşmak zorunda kaldılar. Sağlıklı beslenme ve bağışıklığı güçlü tutmanın daha da önemli olduğu bu dönemde tüketicilerin vitamin, bal ve aktar ürünlerine yönelmesi sonucunda sağlıklı ürünler kategorisinin satışı da yükselişe geçti. Örgü ve el işi gibi hobi siteleri evde daha fazla vakit geçiren tüketicilerden yüksek ilgi gördü” (K9, Erkek, 24).

Covid-19'un Siyaset Kurumuna Etkisine İlişkin Bulgular

Katılımcıların Covid-19'un siyaset kurumuna etkisiyle ilgili fikir beyan etmedikleri görülmüştür. Sınırlı sayıda katılımcı, sadece devletin uyguladığı sosyal destek ve yardım kampanyalarına dikkat çekerek, araştırmada tek bulgu olarak yer alan bu kategoriye ilişkin düşüncelerini paylaşmışlardır. Elde edilen katılımcı görüşleri, devlet tarafından alınan tedbirlerin, yapılan sosyal destek ve maddi yardımların toplumsal ihtiyaçları karşılamada ancak kısa vadeli çözümler üretebileceği yönündedir:

“Bu süreçte devlet tarafından yapılan gıda ve para yardımları çalışamayan bireyler için destek oldu. Yapılan bu sosyal yardımlar bu zor sürecin etkilerini biraz daha azalttı. Fakat bu süreçte çalışamayan işçi sayısı çok fazla olduğundan yapılan sosyal yardımlar yeterli düzeyde değildir” (K4, Kadın, 23).

“Bu süreçte devlet tarafından yapılan gıda ve para yardımları çalışamayan bireyler için destek olur. Yapılan bu sosyal yardımlar, yaşanan bu zor sürecin etkilerini biraz daha azaltır. Fakat yapılan sosyal yardımlar yeterli düzeyde değildir. Bu süreçte çalışamayan işçi sayısı çok fazla olduğundan sosyal yardımlar daha fazla yapılmalıdır” (K3, Kadın, 21).

Covid-19'un Din Kurumuna Etkisine İlişkin Bulgular

Katılımcıların Covid-19'un din kurumuna etkisine ilişkin görüşlerinde; cenaze/defin işlemleri, taziyeler, kadercı anlayış (bakış açısı), toplu ibadetler, dine yönelim (eğilim) ve Ramazan ayı kategorileri yer almaktadır. Covid-19 salgınıyla birlikte ‘sadece hayatta kalmaya odaklanan’ toplumların, dini ibadet ve ritüellerine ilişkin uygulamalarında zaruri nedenlerden kaynaklı bazı değişiklikler yapıldığı ve bu değişikliklerin; ölen insanların defin işlemleri, cenaze törenleri ve taziye kabulleri gibi konular olduğu bilinmektedir. Birçok ülke, virüsün yayılmaması için Covid-19 salgınıyla hayatını kaybeden insanları yıkamadan defnetmek zorunda kaldı. Katılımcı bu durumun toplumda rahatsız edici bir etkiye neden olduğunu belirtmektedir:

“Ölen insanların yıkanmadan gömülmesi, herhangi bir cenaze töreninin yapılmaması dini açıdan toplumları kötü etkiledi” (K18, Kadın, 22).

Bazı düşüncelerin, salgının nedeninin dini yaşamdan uzaklaşmanın bir bedeli olarak toplumlara bir ‘uyarı ve ceza’ niteliğinde ilahi bir güç tarafından gönderildiği şeklinde yorumlandığı görülmektedir:

“Toplumun belli bir kesimi virüsün çıkış nedenini ilahi bir ceza olarak gördü. Çünkü onlara göre Allah’a topluca ibadet edilen yerlerin kapatılmasına sebep olan Covid-19 virüsü ancak ilahi bir ceza olarak açıklanabilir. Bu düşünce doğrultusunda toplumumuzda dindarlık kavramı yoğun bir şekilde konuşulmaya başlandı” (K6, Erkek,29).

Katılımcı görüşünden elde edilen bulguya göre Covid-19 salgını sürecinde bazı insanlar tarafından, salgın hastalık ve doğal afetlerle mücadelede, kaderci bir bakış açısı geliştirildiği ve virüsün bulaşıcılığı konusunda gerekli hassasiyetin gösterilmediği ifade edilmiştir:

“Yasaklar uygulanmasa çoğu kronik hasta ve yaşlının evde kalmayacağına eminim. Bu durum virüsün daha hızlı bir şekilde yayılmasına neden olurdu ancak buna rağmen çoğu insan bu virüse kaderci bir anlayışla yaklaşıyor” (K8, Kadın, 21).

“Covid-19 virüsü dünyada ortaya çıktığında Çinliler teker teker sokaklarda öldüğünde çevremdeki insanların söyledikleri şey ‘ölsünler, onlar kâfir zaten nüfusları da çok bir şey olmaz’ şeklindeydi. İnsanlarımız umursamaz bir halde ‘bize bir şey olmaz’ düşüncesi vardı ta ki İstanbul’da ilk vaka çıkana kadar. Sıra bize gelince artık toplumumuz bir suçlu aramaya başladı. ‘Uçuşları neden durdurmuyorlar?’, ‘umrecileri ülkeye almayın’ gibi eleştiriler yapılmaya başlandı” (K19, Erkek, 25).

Bir katılımcı salgın sürecinde dine (İslamiyet’e) ilgi ve yönelimin arttığını, bu ilginin artmasında ölüm korkusunun etkili olduğunu düşünmektedir. Konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Din konusunda farklı inançta olan kişi ve ülkelerin Müslümanlığa olan ilgisinin arttığını düşünüyorum. İtalya’da bir kilisede ezan okunmaya başlandı. Müslüman kişilerde ise kıyamet kopacak korkusu arttı. Çevremde karşılaştığım namaz kılmayan kişiler namaza başladı ölüm korkusundan. Aslında virüs birçok şeyi değiştirdi” (K12, Kadın, 21).

Araştırmada din kurumuna yönelik elde edilen bir başka bulgu toplulukla birlikte yapılan ibadetlerle ilgilidir. Özellikle Ramazan

ayında camilerde cemaatle birlikte kılınan teravih namazlarının, salgın sürecinde gerçekleştirilememesinin insanların psikolojilerini olumsuz yönde etkilediği belirtilmektedir. Katılımcı, salgın sürecinde yasaklanan toplu ibadetin, bazı insanlar için dini bir ritüel olma dışında, bir sosyalleşme aracı olarak da algılandığı yönünde görüş bildirmiştir:

“Bu süreçten en çok etkilenen toplumsal kurumlardan biri de din kurumudur. Pandemiyle birlikte diyanetin ‘insanlar Cuma namazı yerine evlerinde öğle namazı kılabilirler’ açıklaması insanlarda bir boşluk yarattı. Çünkü cami özellikle belli bir yaşın üstündeki insanlar için sadece ibadet değil aynı zamanda sosyalleşme aracı, boş zamanları değerlendirip rehabilite olma mekânıdır ancak şu an insanlar camilerde cemaatle birlikte namaz kılamıyorlar. Ramazan ayının gelmesiyle, insanlar arasında dayanışmayı sağlayan teravih namazlarının evlere sığdırılmaya çalışılması birlikteliği zorlayarak bireyselliği ön plana çıkarmıştır” (K14, Kadın, 21).

Sonuç

Covid-19 salgınının toplumsal kurumlara etkisine yönelik yapılan bu araştırma sonucunda, salgının başta sağlık hizmetlerinde çalışan tüm paydaşlar olmak üzere toplumdaki her kurum ve bireyi genel anlamda olumsuz yönde etkilediği ve aile, eğitim, ekonomi, siyaset ve din kurumlarının yapı ve işleyişinde uzun veya kısa vadede etkili birtakım değişikliklere yol açtığına yöneliktir. Salgın sürecinde tüm meslekler içinde en yüksek risk grubunda yer alanlar, kişisel koruyucu ekipmanlar kullanmalarına karşın hastalarla doğrudan temas kurdukları için sağlık çalışanlarıdır. Sağlık Bakanlığı'nın, ilk Covid-19 pozitif vaka görüldüğü günden bu yana sürecin her aşamasının -ülke genelindeki tüm sağlık birimleriyle birlikte-takibi konusundaki hassasiyeti, gelişmeler hakkında kamuoyunun düzenli olarak bilgilendirilmesi, sağlık ihtiyaçlarıyla ilgili gerekli alt yapı hazırlıkları, bazı ülkelere yapılan sağlık ekipman yardımları, şehir hastanelerinin kurulması, online hasta bakılması gibi daha birçok gelişmeyle birlikte, salgınla mücadelede yürüttüğü hizmet alanında Türkiye, dünya genelinde krizi en iyi yöneten ülkeler arasında yer almaktadır. Araştırma sonucunda, ülke çapında alınan sıkı tedbirlere rağmen, toplumda salgından korunmaya yönelik gerekli hijyen ve sosyal mesafe kurallarına uyum konusunda birtakım aksaklıkların yaşandığı belirtilmiş ve bu kural ihlallerinden bazılarının toplumun -bireyci olmayan- kültürel yapısıyla ilgili olduğu anlaşılmıştır.

Salgın süreci aile kurumu açısından değerlendirildiğinde; dışarı çıkma kısıtlamalarıyla birlikte, aile üyeleri zamanını sürekli

evde geçirmiştir. Ev işleri konusunda görev ve sorumluluk dağılımı üyeleri arasında eşit dağılım gösteren, çalışan anne-babalar ve/veya çekirdek aileler açısından bu durum pozitif bir etkileşim sağlamış; anne, baba ve çocukların farklı programlarla, eğitici faaliyetlerle birlikte nitelikli ve olumlu zaman geçirmesine neden olmuştur. Ancak bazı geniş aile yapılarında kadınların hane içi tüm işleri yüklenmiş olması ve -tam zamanlı- evde kalan aile üyelerinin istek ve ihtiyaçlarını tek başına karşılamaya çalışması, sürecin kadınlar açısından yıpratıcı olmasına neden olmuştur. Bu süreçte tüm ilk, orta ve yükseköğretim kurumlarının uzaktan eğitime geçmesiyle birlikte -özellikle küçük yaş grubu çocuk sahibi olan- kadınların ev içi iş yüklerine, çocukların evdeki eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi, ödev takibi ve kontrolü gibi yeni sorumluluk alanları eklenmiş ve hane üyeleri arasında kadınlar açısından eşit olmayan bu sorumluluk dağılımı, aile içi çatışmalara neden olabilmektedir.

Salgının toplumda yayılmasını önlemek amacıyla her tür ve kademede okulların kapatılması nedeniyle, ev ortamında gerçekleştirilmesi planlanan uzaktan eğitimden her öğrencinin eşit düzeyde faydalanmadığı anlaşılmıştır. Sosyo-ekonomik gelir düzeyi düşük ve -farklı eğitim kademelerinde öğrenim gören- çok çocuklu ailelerde her çocuk için ayrı bir öğrenme ortamı oluşturulamaması, bilgisayar, tablet, akıllı telefon vb. dijital cihazlara erişim olanaksızlığı gibi durumlar, bazı öğrencilerin mağduriyet yaşamasına neden olmuş ve böylece 'eğitimde fırsat eşitsizliğinin' bir çatışma türü olarak kendisini *evlerde* yeniden inşa ettiği sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç, Covid-19'un toplumda en olumsuz etkilediği kurumun ekonomi olduğu ve toplumdaki en büyük sorunun çoğu işyerinin kapanması ve ihracat faaliyetlerinin yavaşlaması nedeniyle başta işsizlik olmak üzere, güvensiz koşullarda ve gününbirlik işlerde çalışmak zorunda olan insanların salgın sürecinde yaşadığı geçim sıkıntısıdır.

Geleneksel toplum özellikleri gösteren Türkiye, bu yönüyle muhafazakâr bir yapıya sahiptir. Salgınla birlikte belirli yaş grubunun üstünde yer alan kişilere uygulanan dışarı çıkma ve kalabalık gruplar halinde bir arada bulunma yasakları, camilerin toplu ibadete kapatılması, hac ve umre ziyaretlerinin yasaklanması gibi bazı uygulamaların, Müslümanların dini açıdan kutsal saydığı Ramazan ayına rastlaması, toplumun moral değerleri açısından kırılmalı bir dönemin yaşanmasına neden olmuştur. Taziye, cenaze ve defin işlemlerindeki uygulama değişiklikleri de -ölülerin yıkanmadan defnedilmesi, cenaze namazına katılımlardaki sosyal mesafe zorunluluğu ve kişi sınırlamaları, taziyelerin yapılmaması- toplumun

genel ahlaki yapısıyla çeliştiği için hassasiyeti artıran salgının olumsuz etkilediği bir başka sonuç olarak değerlendirilmiştir.

Kaynakça

- Agamben. G. (2020). Çivisi Çıkan Dünya –Covid-19 Salgını Üzerine Muhasebeler- içinde *Covid-19 Tartışmasına Dair Yazılar* (s.11-16). Ünal, E. (Der.). İstanbul: Runik KitapYayımları
- Aydın, M. (2013). “Toplumsal Yapı ve Kurumlar” *Sosyolojiye Giriş* (içinde s.113-134). (Çapçioğlu, İ. ve Beşirli, H.). Ankara: Grafiker Yayınları
- Bal, H. (2015). *Sosyolojide Yöntem ve Araştırma Teknikleri (Uygulamalı-Örnekle)*. (2. Basım). İstanbul: Sentez Yayıncılık
- Duman, Z. (2016). *Sosyolojik Açıdan Deprem ve Din*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Fichter, H. J. (2012). *Sosyoloji Nedir?* (2. Baskı). Çelebi, N. (Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık
- Geray, H. (2014). *İletişim Alanından Örneklerle Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları
- Giddens, A. ve Sutton, W. P. (2014). *Sosyolojide Temel Kavramlar*. (2. Baskı). Esgin, A. (Çev.). Ankara: Phoenix Yayınları
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. (3. Baskı). İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- Schaefer, R. T. (2013). *Sosyoloji*. (12. Baskı). Coşar, S. (Çev.). Ankara: Palme Yayıncılık.
- Subaşı, N. (2017). *Din Sosyolojisi*. (2. Baskı). İstanbul: Dem Yayınları.
- Tanuro, D. (2020). Çivisi Çıkan Dünya –Covid-19 Salgını Üzerine Muhasebeler- Ünal, E. (Der.) içinde “Covid-19 Üzerine Sekiz Tez” (s.53-56). Turhan, E. (Çev.). İstanbul: Runik Kitap Yayınları.
- Topses, M. D. (2018). *Eğitim Sosyolojisi* (3.Basım), Ankara: Nobel Yayıncılık
- Yıldırım, A. Şimşek, Ha. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemi*. (Genişletilmiş 9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları
- Zencirkıran, M. (2018). *Sosyoloji*. (7. Baskı). Bursa: Dora Yayınları

Web Kaynakları

<https://www.worldometers.info/coronavirus/> (Erişim Tarihi: 01.07.2020)

- https://www.ttb.org.tr/makale_goster.php?Guid=4da9a49c-7674-11ea-b329-aa051764b049 (Erişim Tarihi: 27.06.2020)
- <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/> (Erişim Tarihi: 27.06.2020)
- <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/toplumda-salgin-yonetimi.html> (Erişim Tarihi: 27.06.2020)
- <https://www.istanbul.edu.tr/tr/haber/doc-dr-aysen-satiroglu-covid-19-pandemisinin-sosyolojik-etkilerini-degerlendirdi-> (Erişim Tarihi: 03.06.2020)
- <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21779> (Erişim Tarihi: 29.06.2020)
- https://aybu.edu.tr/yulisa/contents/files/ULI%CC%87SA12_Kovid_19_Ekonomik_Etkiler.pdf (Erişim Tarihi: 27.06.2020)
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/korona-ile-mucadele-modelleri-cin-nasil-basardi-41472229> (Erişim Tarihi: 09.06.2020)
- <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51973784> (Erişim Tarihi: 09.06.2020)
- <https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiyede-ilk-koronavirus-vakasi-tespit-edildi-466216.html> (Erişim Tarihi: 09.06.2020)
- <https://www.icisleri.gov.tr/65-yas-ve-uzeri20-yas-altikronik-rahatsızligi-bulunan-kisilerin-sokaga-cikma-kisitlamasi-istisnasi-genelgesi> (Erişim Tarihi: 09.06.2020).
- <https://covid19.saglik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 30.06.2020)
- <https://www.diyaret.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/29555/29-mayista-camilerimize-kavusacagiz-hasret-ve-ozlem-bitecek> (Erişim Tarihi: 23.05.2020)
- <https://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meal-1/insirah-suresi-94/ayet-1/diyaret-isleri-baskanligi-meali-1> (Erişim Tarihi: 08.06.2020)
- <https://www.diyaret.tv/90-bin-camiden-dua-sesleri-yukseldi> (Erişim Tarihi: 08.06.2020)
- <https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/italyada-koronaya-karsi-hep-birlikte-dua-ettiler-41498217> (Erişim Tarihi: 08.06.2020)
- <https://www.cnnturk.com/dunya/italyada-aksam-ezani-polis-aracindan-okundu> (Erişim Tarihi: 08.06.2020)
- <http://www.turkhukuk sitesi.com/mevzuat.php?mid=7475> DMK (657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu/89) (Erişim Tarihi: 04.06.2020)